

Klavirske i improvizacijske kompetencije učitelja u realizaciji nastave Solfeggia, Zbora i Glazbene kulture

Čorak, Antonio

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Academy of Music / Sveučilište u Zagrebu, Muzička akademija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:116:657236>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Repository / Repozitorij:

[Academy of Music University of Zagreb Digital Repository - DRMA](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
MUZIČKA AKADEMIJA
VIII. ODSJEK ZA GLAZBENU PEDAGOGIJU

ANTONIO ČORAK

KLAVIRSKJE I IMPROVIZACIJSKE
KOMPETENCIJE UČITELJA
U REALIZACIJI NASTAVE *SOLFEGGIA*,
GLAZBENE KULTURE I ZBORA

DIPLOMSKI RAD

ZAGREB, 2020.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
MUZIČKA AKADEMIJA
VIII. ODSJEK ZA GLAZBENU PEDAGOGIJU

KLAVIRSKE I IMPROVIZACIJSKE
KOMPETENCIJE UČITELJA
U REALIZACIJI NASTAVE *SOLFEGGIA*,
GLAZBENE KULTURE I ZBORA

DIPLOMSKI RAD

Mentorica: doc. dr. sc. Nikolina Matoš

Komentor: mr. art. Dino Kalebota

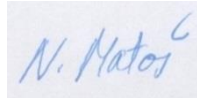
Student: Antonio Čorak

Ak. god. 2019./2020.

ZAGREB, 2020.

DIPLOMSKI RAD ODOBRILO MENTOR

doc. dr. sc. Nikolina Matoš

A small rectangular box containing a handwritten signature in blue ink that reads "N. Matoš".

U Zagrebu, _____

Diplomski rad obranjen _____

POVJERENSTVO:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

OPASKA:

PAPIRNATA KOPIJA RADA DOSTAVLJENA JE ZA POHRANU
KNJIŽNICI MUZIČKE AKADEMIJE SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Sažetak

Za uspješnu realizaciju bilo kojega glazbeno-stručnog predmeta, možemo ustanoviti da sve započinje s kompetencijama učitelja. Kako je nastava glazbe gotovo nezamisliva bez klavira kao nastavnog pomagala, u ovom ću se diplomskom radu baviti klavirskim i improvizacijsko-stvaralačkim kompetencijama učitelja glazbe. U prvom dijelu rada sustavno ću podijeliti glazbeno obrazovanje na osnovnoškolsku, srednjoškolsku i visokoškolsku razinu učenja, gdje ću pritom analizirati nastavni plan i program rada pojedinih predmeta koji uključuju stjecanje klavirskih kompetencija. Nadalje, reći ću nešto o općim kompetencijama profila glazbenog pedagoga, uz koje ću rezimirati klavirske kompetencije. U potpoglavlju o improvizacijsko-stvaralačkim kompetencijama govorit ću o kreativnosti i improvizaciji općenito te pružiti prijedloge za primjenu tih vještina u nastavi. Zadnje će se poglavlje temeljiti na primjeni navedenih kompetencija u realizaciji nastave *Solfeggia*, *Glazbene kulture* i *Zbora*, a razlog tome je specifičan profil glazbenog pedagoga koji u pravilu najčešće realizira nastavu ovih predmeta. Naposljetku ću pokušati rezimirati sve spoznaje koje su proizašle istraživanjem literature za izradu ovoga rada te napraviti zaključak u kojem ću problematizirati pitanje uloge klavirskih i improvizacijskih vještina u realizaciji nastave. Također, iznijet ću svoje stavove o tome kako bi se budući učitelji trebali odnositi prema stjecanju i korištenju navedenih kompetencija i u kojoj bi mjeri trebali primjenjivati kreativnost i improvizaciju u planiranju i realizaciji nastave spomenutih predmeta.

Ključne riječi: glazbeno obrazovanje, glazbena kultura, improvizacija, klavirske kompetencije, kompetencije učitelja, *solfeggio*, *zbor*.

Summary

For successful realization of any music subjects, we can establish that it all starts with the teacher's competencies. The process of teaching and learning music is almost unimaginable without piano as a teaching prop, so in this master's thesis I will focus on pianistic, improvisational and creative competencies of music teachers. In the first part I will systematically divide music education into primary, secondary (middle) and tertiary (higher) educational level, where I will study the curricula of individual subjects that include the acquisition of piano-playing competencies. Furthermore, I will describe the generic competencies of the music teacher profile, also reviewing their performance skills. In the subchapter on improvisational-creative competencies, I will describe creativity and improvisation in general, and where music teachers can apply those skills while teaching. The last chapter is based on the application of those competencies while teaching *Ear training*, *Music* within compulsory education and *Choir*, and the reason for this is the specific profile of the music pedagogue who usually teaches these subjects. Finally, I will try to summarize all the knowledge gained from researching the literature for the thesis and draw a conclusion: I shall analyze the role of piano-playing and improvisational skills in the music teaching and learning process, reveal my own views on how future teachers should relate to it, and to what extent they should apply creativity and improvisation in the process of planning and teaching musical subjects mentioned above.

Key words: music education, *music* (within compulsory education, as a school-subject), improvisation, piano competencies, teacher competencies, ear training, choir.

SADRŽAJ

1. Uvod	7
2. Stjecanje klavirskih kompetencija tijekom glazbenoga obrazovanja	8
2.1. Osnovnoškolska razina	11
2.1.1. Klavir kao temeljni predmet u osnovnoj glazbenoj školi	14
2.1.2. Klavir kao obvezatni predmet za učenike neklaviriste.....	20
2.2. Pripremni razredi	20
2.2.1. Nastava klavira za instrumentaliste, pjevače i učenike teorijskoga smjera.....	21
2.3. Srednjoškolska razina	22
2.3.1. Klavir kao temeljni predmet struke u srednjoj glazbenoj školi	22
2.3.2. Nastava klavira za učenike neklaviriste.....	25
2.3.3. Nastava klavira za učenike teorijskoga smjera	27
2.3.4. Sviranje <i>harmonije na klaviru</i> u okviru predmeta Harmonija	28
2.3.5. Čitanje i sviranje partitura.....	30
2.4. Visokoškolska razina	31
2.4.1. Zahtjevi na kvalifikacijskom ispitu za upis studija	31
2.4.2. Stjecanje klavirskih kompetencija tijekom studija.....	33
3. Pregled klavirskih i improvizacijsko-stvaralačkih kompetencija učitelja glazbe	39
3. 1. Kompetencijski profil glazbenog pedagoga.....	39
3. 2. Klavirske kompetencije.....	40
3. 3. Improvizacijsko-stvaralačke kompetencije	44
4. Primjena klavirskih i improvizacijskih kompetencija u nastavi pojedinih predmeta 47	
4. 1. Solfeggio	47
4. 2. Glazbena kultura.....	51
4. 3. Zbor.....	53
5. Zaključak	56
6. Literatura	58

7. Popis tablica

Tablica 1: Pojašnjenje različitih termina vezanih uz nastavu klavira.....	9
Tablica 2: Plan sati za predmete koji uključuju stjecanje klavirskih kompetencija u okviru glazbenog obrazovanja prema razinama.....	12
Tablica 3: Nastavni program za nastavu Glasovira kao temeljnog instrumenta tijekom osnovne glazbene škole – prvi i drugi razred.....	16
Tablica 4: Nastavni program za nastavu Glasovira kao temeljnog instrumenta tijekom osnovne glazbene škole – treći i četvrti razred	17
Tablica 5: Nastavni program za nastavu Glasovira kao temeljnog instrumenta tijekom osnovne glazbene škole – peti i šesti razred	19
Tablica 6: Nastavni program za nastavu Glasovira kao temeljnog instrumenta tijekom prvoga razreda srednje glazbene škole	24
Tablica 7: Nastavni program za nastavu <i>Glasovira obvezatnog</i> tijekom srednje glazbene škole - prvi i drugi razred.....	26
Tablica 8: Nastavni program za nastavu <i>Glasovira obvezatnog</i> tijekom srednje glazbene škole - treći i četvrti razred	27
Tablica 9: Kolegiji na studiju Glazbene pedagogije koji uključuju stjecanje klavirskih kompetencija	37

1. Uvod

Student¹ glazbene pedagogije, koji će u budućnosti djelovati kao učitelj ili nastavnik glazbe u osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgojno-obrazovnom sustavu, mora posjedovati određene kompetencije kako bi bio uspješan u procesu poučavanja glazbe. Te se kompetencije stječu tijekom studija u okviru visokoškolskoga obrazovanja, a sastoje se od mnogih znanja, vještina/sposobnosti, stavova i navika obuhvaćenim područjima metodike, didaktike, psihologije odgoja i obrazovanja te opće i glazbene pedagogije. Studenti istovremeno produbljuju znanja u stručnim disciplinama poput harmonije, polifonije, dirigiranja, glazbenih oblika, pjevanja u ansambu (zboru) i klavira obilgatnog². Klavir, kao nastavno sredstvo u glazbenom obrazovanju, glazbalo je bez kojega je nastava glazbe gotovo nezamisliva, a posebno je prisutan u nastavi Glazbene kulture, nastavi svih glazbeno-teorijskih predmeta te skupnom muziciranju.

U ovom ću se radu prvenstveno baviti klavirskim i improvizacijskim kompetencijama učitelja. Osobno smatram kako su dobro razvijene klavirske i improvizacijske vještine/sposobnosti ključne za uspješno i kvalitetno realiziranje nastave te ujedno pospješuju i vode kreativnijoj i zanimljivijoj nastavi. Sviranje bilo kojeg instrumenta, pa tako i klavira, dugogodišnji je proces kontinuiranoga rada i vježbanja. Klavirske kompetencije ne stječu se samo tijekom studija, proces učenja započinje puno ranije. Slijedom toga, dat ću uvid u osnovnoškolsko i srednjoškolsko glazbeno obrazovanje, proučavajući propisani nastavni program (MZOŠ i HDGPP, 2006; 2008) i fokusirajući se pritom na sviranje klavira kao *temelnog predmeta struke*³, a potom i na nastavu *glasovira*⁴ *obvezatnog*⁵, *harmonije na klaviru* u okviru predmeta Harmonija i naposljetku, na nastavu predmeta Čitanje i sviranje partitura. Također ću dati uvid u istoimene (ili istovjetne) kolegije u okviru visokoškolskoga glazbenog obrazovanja za vrijeme kojega produbljujemo određene klavirske vještine, a zatim reći nešto o samoj improvizaciji, kreativnosti i stvaralaštvu, uz pružanje smjernica za realizaciju nastave Solfeggia, Glazbene kulture i Zbora.

¹ Termini student, učitelj, nastavnik i ostali srodni pojmovi u ovome se radu jednako odnose na oba spola: student-studentica, učitelj-učiteljica, nastavnik-nastavnica.

² Termin obilgatno odnosi se na nastavu klavira s prilagođenim i lakšim programom (za studente neklaviriste)

³ Klavir kao glavni predmet za profil učenika klavirista (MZOŠ i HDGPP, 2006; 2008).

⁴ U cijelom radu ću koristiti termin klavir iako se on u programu spominje kao glasovir

⁵ Nastava klavira za učenike neklaviriste.

2. Stjecanje klavirskih kompetencija tijekom glazbenoga obrazovanja

Pod pojmom *kompetencije* podrazumijevaju se opće (generičke) i specifične vještine/sposobnosti, znanja, uvjerenja/stavovi, vrijednosti i navike, koje su nužne za kvalitetno poučavanje i realiziranje nastave. Svaki učitelj ili nastavnik⁶ odnosno glazbeni pedagog koji će djelovati u odgojno-obrazovnom sustavu i poučavati glazbene predmete poput Solfeggia, Harmonije, Polifonije, Glazbene kulture i skupnoga muziciranja, tijekom studija stječe temeljne kompetencije koje su kombinacija gore navedenoga, kako bi mogao kvalitetno realizirati svoju glazbeno-pedagošku djelatnost. U specifične vještine i sposobnosti koje su takvom profilu učitelja potrebne, također ulazi i sviranje klavira kao jedna od najbitnijih vještina koje učitelj glazbe mora posjedovati.

„Kompetencije predstavljaju dinamičnu kombinaciju kognitivnih i metakognitivnih vještina, znanja i razumijevanja, međuljudskih, intelektualnih i praktičnih vještina te etičkih vrijednosti.”⁷ Mnogi autori imaju različite definicije kompetencija, koje se mogu sažeti na sljedeći način:

- kompetentna osoba mora imati znanja i sposobnosti za obavljanje određenih uloga u određenim trenucima prilikom poučavanja;
- kompetencije su sposobnosti i vještine utemeljene na određenim znanjima, a očituju se kod rješavanja određenih problema;
- kompetencije su kognitivne sposobnosti i vještine koje su povezane s profesionalnim znanjima, osobnim uvjerenjima, vrijednostima i motivacijskim usmjerenjima;
- kompetencije su mjerljive radne navike i osobne vještine koje se koriste za postizanje radnih ciljeva (Jurčić, 2014).

„Kompetentnost nastavnika sve više postaje središnjom temom pedagogije, jer se pokušava istražiti, sagledati i doprijeti do što potpunijeg kompetencijskog profila suvremenog nastavnika kako bi se maksimalno unaprijedila njegova uloga u odgoju i obrazovanju djece i mladih” (Jurčić, 2014, str. 77). Rezimirajući definicije kompetencija, možemo zaključiti kako su to specifična znanja i vještine koja su nam potrebna da obavljamo određeni zadatak i

⁶ *Učitelj* realizira odgojno-obrazovni proces na osnovnoškolskoj razini, dok *nastavnik* to čini na srednjoškolskoj razini. Nadalje ću u tekstu koristiti termin **učitelj** za oba pojma, osim u slučaju izravnoga citiranja literature u kojoj se spominju ostali termini (nastavnik, predavač, profesor).

⁷ <https://www.azvo.hr/hr/pojmovnik/78-kompetencije> (pristupljeno 04. 06. 2020.)

rješavamo probleme u određenim situacijama. Kompetencije su nam u životu potrebne za obavljanje raznih zadaća, odnosno, svaki ljudski rad zahtijeva specifičan sklop kompetencija.

Mnogi autori navode znanja, sposobnosti i vrijednosti kao glavne elemente koji čine definiciju kompetencija, a tome se još mogu dodati stavovi i navike. Pod elementom *znanja* podrazumijevaju se sve informacije, činjenice te teorijska i praktična razumijevanja određenog problema koje je osoba stekla svojim obrazovanjem i cjeloživotnim iskustvom. *Sposobnosti* možemo definirati kao praktična znanja potrebna za djelovanje u određenom trenutku kojim rješavamo neki problem, drugim riječima, sposobnosti su realizacija znanja u praksi. U *vrijednosti* ulaze načini doživljavanja samoga sebe, prilagodba zajednici i radnome okruženju, motivacija, razni interesi i pozitivni rezultati u profesionalnom životu (Jurčić, 2014).

Posebne vještine sviranja klavira, koje uključuju svjesno čitanje notnoga teksta i umjetničku interpretaciju glazbenih djela, obuhvaćaju vrlo složene kognitivne i motoričke procese. Učenje bilo kojeg instrumenta, pa tako i klavira, dugogodišnji je proces kontinuiranoga rada i vježbanja. Svaka pijanistička ruka zahtijeva razvijanje specifičnih mišića na svojstven način, te se prema tome preporuča da sviranje instrumenta započne u ranoj dječjoj dobi (Zlatar, 2018). Prije detaljnijeg upoznavanja sa stjecanjem klavirskih kompetencija, potrebno je pružiti pregled organizacije nastave u okviru glazbenoobrazovnoga sustava, a također i pružiti pojašnjenje pojedinih termina povezanih s nastavom klavira (tablica 1).

Tablica 1: Pojašnjenje različitih termina vezanih uz nastavu klavira

Glasovir kao temeljni predmet	Nastava klavira kao glavnog predmeta za profil učenika klavirista tijekom osnovnoškolskog i srednjoškolskog glazbenog obrazovanja.
Glasovir obvezatno	Nastava klavira za učenike neklaviriste, odnosno učenike koji pohađaju smjer glazbenik instrumentalist svirajući neki drugi instrument tijekom svog osnovnoškolskog i srednjoškolskog glazbenog obrazovanja i učenike smjera glazbenik-pjevač. Predmet također pohađaju i učenici teorijskog smjera sa većom satnicom i malo opširnijim programom koji je naveden u nastavnom sadržaju kao podprogram za učenike teorijskog smjera i učenike smjera glazbenik-orguljaš.
Klavir obligatno	Nastava klavira u okviru visokoškolskog glazbenog obrazovanja na studiju. Program je prilagođen i lakši naspram programa studenata klavirista.

Nastava klavira kao temeljnog predmeta u osnovnoj glazbenoj školi⁸ organizirana je na način da učenik u školskoj godini pohađa 70 nastavnih sati, po dva sata tjedno u sveukupno 35 tjedana nastave, tijekom svih šest godina učenja. Nastavni sat od prvog do trećeg razreda traje 30 minuta, a od četvrtog do šestog razreda 45 minuta. Nastava *Glasovira obvezatnog* za učenike neklaviriste u OGŠ prisutna je na šestoj godini i održava se jednom tjedno po 30 minuta, što je ukupno 35 nastavnih sati (MZOŠ i HDGPP, 2006, str. 3). U okviru programa pripremnih razreda, glazbenici instrumentalisti i pjevači imaju nastavu *Glasovira obvezatnog* u drugom pripremnom razredu u trajanju od 30 minuta jednom tjedno, dok učenici teorijskog smjera istu nastavu pohađaju tijekom obaju pripremnih razreda dva puta tjedno po 30 minuta (MZOŠ i HDGPP, 2008, str. 11, 174, 194).

U srednjoj glazbenoj školi⁹, glazbenik smjera instrumentalist, koji pohađa klavir kao temeljni predmet struke, ima nastavu klavira dva puta tjedno po 45 minuta tijekom prvih dvaju razreda srednje glazbene škole, dok su za treći i četvrti razred predodređena tri nastavna sata tjedno po 45 minuta. Ostali “neklaviristi” obilježavaju nastavu klavira pohađaju jednom tjedno u trajanju od 30 minuta, u svim razredima SGŠ, osim u četvrtom (završnom) razredu. Kod glazbenika pjevača nastavni je plan identičan, samo što je proširen i na završnu godinu srednjoškolskoga glazbenog obrazovanja. *Glasovir obvezatno* za glazbenike teorijskog smjera, tijekom prvih dvaju razreda SGŠ, održava se dvaput tjedno po 30 minuta, dok je za preostala dva razreda predviđeno dvaput tjedno po 45 minuta.

Praktični dio predmeta Harmonija odnosi se na sviranje *harmonije na klaviru* za koju ne postoji službeno propisani plan, to jest broj sati¹⁰. Nastava Harmonije za glazbenika teorijskoga smjera održava se triput tjedno po 45 minuta tijekom prvih dvaju razreda SGŠ i dvaput tjedno po 45 minuta u preostalim razredima. Predmet Čitanje i sviranje partitura pohađaju samo učenici teorijskoga smjera u drugoj i trećoj godini SGŠ. Nastava je organizirana jednom tjedno u trajanju od 45 minuta (MZOŠ i HDGPP, 2008, str. 11, 174, 194).

Za one koji su odlučili upisati studij glazbe, klavirske se kompetencije ponajprije stječu na studiju klavira. Međutim, te su kompetencije itekako potrebne i nekim drugim profilima od kojih se posebno ističu studij dirigiranja, kompozicije, teorije glazbe, glazbene pedagogije i muzikologije. U ovom ću se radu, s obzirom na problematiku koju obrađujem, ponajviše osvrnuti na studij glazbene pedagogije, konkretnije, na organizaciju nastave na

⁸ U daljnjem tekstu ću koristiti kraticu OGŠ.

⁹ U daljnjem tekstu ću koristiti kraticu SGŠ.

¹⁰ Misli se na *harmoniju na klaviru* kao poddisciplinu. Za predmet Harmonija je broj sati točno određen i razlikuje se za učenike teorijskoga smjera i učenike instrumentaliste/pjevače.

Muzičkoj akademiji Sveučilišta u Zagrebu i to na VIII. odsjeku za Glazbenu pedagogiju. Kolegiji na tom studijskom programu, koji uključuju stjecanje klavirskih kompetencija, prvenstveno su Klavir obligatno, Harmonija na klaviru te Sviranje partitura, a pritom se kompetencije produbljuju i nastavom Solfeggia te realizacijom Pedagoške prakse.

2.1. Osnovnoškolska razina

Prema *Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* (2008), odgoj i obrazovanje u školi ostvaruje se na temelju nacionalnog kurikulumu, nastavnih planova i programa i školskog kurikulumu. Nacionalni kurikulumu donose se za pojedine razine i vrste odgoja i obrazovanja sukladno okvirnom nacionalnom kurikulumu dokumentu koji na općoj razini određuje elemente kurikulumu sustava za sve razine i vrste osnovnoškolskog i srednjoškolskog odgoja i obrazovanja (članak 26, NN 94/13, 68/18). Temeljem *Zakona o umjetničkom obrazovanju* (NN, 2011), osnovno se glazbeno obrazovanje izvodi prema osnovnoškolskom umjetničkom kurikulumu u šestogodišnjem trajanju. „Od ostalih grana umjetnosti glazba se razlikuje, između ostalog, i po tome što ima svoj odgojno-obrazovni sustav koji je po svom trajanju i tradicionalnoj podjeli na stupnjeve – predškolski, osnovni, srednji i visoki – sastavni dio hrvatskoga školskog sustava. Potreba za vlastitim odgojno-obrazovnim sustavom te u svezi s tim potreba da profesionalni glazbeni odgoj i obrazovanje započne u ranoj dječjoj dobi, objašnjava se složenošću posebnih glazbenih vještina kao što su na primjer pjevanje po notnom tekstu, točnije: vještina svjesnog čitanja notnog teksta i vještina sviranja na glazbalu, što je uz mnoštvo drugih znanja, vještina i navika potrebno svakom glazbeniku bez obzira na profil, odnosno zanimanje. U okviru glazbenoga odgojno-obrazovnog sustava osnovna glazbena škola predstavlja stupanj na kojem se stječu osnove za nastavak glazbenog odgoja i obrazovanja na srednjem i visokom stupnju” (MZOŠ I HDGPP, 2006). U nastavku ću dati tablični prikaz svih predmeta koje učenici pohađaju tijekom osnovnoškolskoga i srednjoškolskoga glazbenog obrazovanja, a koji uključuju stjecanje klavirskih kompetencija (tablica 2).

Tablica 2: Plan sati za predmete koji uključuju stjecanje klavirskih kompetencija u okviru glazbenog obrazovanja prema razinama (izvor: MZOŠ i HDGPP, 2006, str. 3, MZOŠ i HDGPP, 2008, str. 11, 194, Integrirani sveučilišni studij Glazbene pedagogije/popis predmeta¹¹)

	naziv predmeta/kolegija	godina učenja (smjer)	plan sati
OSNOVNA GLAZBENA ŠKOLA	Temeljni predmet struke (glasovir)	1.-6. (glazbenik instrumentalist)	2 sata tjedno (ukupno 70 sati)
	Glasovir izborno	6. (glazbenik instrumentalist)	1 sat tjedno (ukupno 35 sati)
PRIPREMNI RAZREDI	Glasovir obvezatno	2. (glazbenik instrumentalist, glazbenik pjevač)	1 sat tjedno
		1.-2. (glazbenik-teorijski smjer)	2 sata tjedno
SREDNJA GLAZBENA ŠKOLA	Temeljni predmet struke (glasovir)	1.-2. (glazbenik instrumentalist)	2 sata tjedno
		3.-4. (glazbenik instrumentalist)	3 sata tjedno
	Glasovir obvezatno	1.-3. (glazbenik instrumentalist)	1 sat tjedno
		1.-4. (glazbenik pjevač)	1 sat tjedno
		1.-4. (glazbenik-teorijski smjer)	2 sata tjedno
	Harmonija	1.-2. (glazbenik-teorijski smjer)	3 sata tjedno
		3.-4. (glazbenik-teorijski smjer)	2 sata tjedno
	Čitanje i sviranje partitura	2.-3. (glazbenik-teorijski smjer)	1 sat tjedno
STUDIJ GLAZBENE PEDAGOGIJE	Klavir obligatno	1.-4.	1 sat tjedno
	Harmonija na klaviru	1.-2.	1 sat tjedno
	Sviranje partitura	3.-4.	1 sat tjedno

¹¹ <http://www.muza.unizg.hr/studiji/integrirani-sveucilisni-studij-glazbena-pedagogija/> (pristupljeno 30.08.2020.)

U okviru osnovnoškolskoga glazbenog obrazovanja, učenici mogu učiti svirati puhačke, gudačke, žičane i trzalačke instrumente te instrumente s tipkama i udaraljke. Uz glavni instrument, učenici obvezno pohađaju nastavu Solfeggia i skupnoga muziciranja, a od izbornih predmeta nastavni plan za osnovnu glazbenu školu predviđa pohađanje nastave klavira tijekom zadnje godine OGŠ. Teorija glazbe je također izborni predmet koji je ponuđen u šestom razredu osnovne glazbene škole (MZOŠ i HDGPP, 2006, str. 3). Prema službenom programu, zadatci osnovne glazbene škole su:

- omogućiti učenicima stjecanje vještine sviranja na kojem od glazbala koja se u školi poučavaju te razvijati učenikove glazbene sposobnosti – produktivne i reproduktivne;
- omogućiti uz učenje glazbala stjecanje i drugih važnih glazbenih znanja, vještina i navika, omogućujući učenicima cjelovit glazbeni razvitak;
- pratiti učenikov napredak u cjelini i u svim pojedinim elementima napredovanja – glazbenosti, znanjima i vještinama kako u cilju usmjerenja učenika za one djelatnosti (glazbalo) na kojima su im izgledi za uspjeh najveći, tako i u pogledu njihova krajnjega profesionalnog usmjerenja;
- razvijati u učeniku, upoznavanjem hrvatske kulturne baštine osjećaj pripadnosti i bogatstvo različitosti umjetničke glazbe;
- voditi brigu o osobito sposobnim i darovitim učenicima;
- brinuti se da se cjelokupni odgojno-obrazovni proces odvija prema suvremenim psihološkim, pedagoškim i metodičkim spoznajama uz poštovanje osobnosti svakog učenika;
- voditi brigu pri upisivanju učenika na pojedino glazbalo o društvenim potrebama, posebice u trenutku kad se donosi odluka o konačnom glazbenom usmjerenju;
- promicati glazbu, putem javne djelatnosti (priredbе, koncerti, smotre, natjecanja...) i utjecati na unapređivanje glazbene kulture u sredini u kojoj škola djeluje (MZOŠ i HDGPP, 2006, str. 2).

2.1.1. Klavir kao temeljni predmet u osnovnoj glazbenoj školi

Prema mišljenjima mnogih stručnjaka, dijete je spremno za nastavu klavira tek kada je naučilo pisati. U dobi između sedme i desete godine života motoričke su sposobnosti, uključujući koordiniranje malih mišića ruke, spremne za klavirsku poduku, (Zlatar, 2015). Ukoliko dijete počne učiti svirati klavir u vrlo ranim godina života (predškolska dob), moguće je da će ga određeni zadatci i obaveze vrlo brzo odbiti od učenja instrumenta, jer u tim godinama još nije fizički i psihički spremno prihvatiti takve izazove. Ukoliko je riječ o predškolskoj nastavi klavira za vrlo mladu djecu, tu bi se sve trebalo svoditi na razvijanje mašte i, prije svega, ljubavi prema glazbi putem raznih glazbenih kreativnih igara odnosno razvijanje interesa prema samom instrumentu (Zlatar, 2015).

Ciljevi i zadaće glazbenoga odgoja i obrazovanja tijekom osnovne glazbene škole su omogućiti učenicima stjecanje vještine sviranja na klaviru te razvijati učenikove glazbene sposobnosti. Uz učenje sviranja instrumenta, bitno je omogućiti stjecanje i drugih važnih glazbenih znanja, vještina i navika kako bi se učenicima omogućio cjeloviti glazbeni razvitak (MZOŠ i HDGPP, 2006). Nastava klavira se realizira pomoću raznih tehničkih vježbi i raznolikoga klavirskog repertoara, kako bi učenik razvijao svoje klavirske vještine i upoznao klavirsku literaturu skladanu u različitim stilskim razdobljima. Tijekom osnovnog glazbenog obrazovanja učenik razvija i stječe sposobnosti i znanja za nastavak glazbenog obrazovanja na višoj razini. Neki od elemenata koji se usvajaju tijekom osnovnoga glazbenog obrazovanja u nastavi klavira su:

- glazbena pismenost;
- osnovne vrste udara;
- usvajanje dinamike i agogike;
- upotreba pedala;
- razvijanje samostalnosti lijeve i desne ruke (MZOŠ i HDGPP, 2006, str. 6-17).

Navedeni elementi, uključujući i mnoge druge, nadograđuju se i razvijaju iz godine u godinu, gdje usvajanje novih znanja i praktične vježbe rezultiraju nadogradnjom i unaprjeđenjem učenikovih klavirskih kompetencija. U nastavku je pružen pregled nastavnoga programa za klavir koji se kao predmet pojavljuje u različitim kontekstima, kako bih ukazao na određene razlike između osnovnoškolske razine učenja klavira kao temeljnog predmeta struke, dvogodišnjeg programa pripremnih razreda, nastave *Glasovira obvezatno* za teorijski smjer tijekom SGŠ i srednjoškolske razine učenja klavira kao temeljnog predmeta.

U nastavi klavira za *prvi razred*, pod sadržajem rada navodi se smještaj uz glasovir i držanje tijela, postava ruku i pokretanje prstiju, glazbena pismenost koja uključuje poznavanje nota u G i F ključu, vrijednosti nota i temeljne mjere, osnovne vrste udara, *legato*, *portato* i *staccato* te najjednostavnije ritamske vježbe, pojam fraze i njezina realizacija, osnovne dinamičke oznake (*piano*, *forte*, *crescendo*, *diminuendo*) te diferenciranje melodije od harmonijske pratnje i uvjerljivo izvođenje kadenca na svršetku pojedinih odsjeka. Program se dalje sustavno dijeli na tehničke vježbe, početnice i škole, ljestvice i etide (MZOŠ i HDGPP, 2006, str. 16-17).

Sadržaj rada za *drugi razred* (str. 17-18) obuhvaća daljnji rad na razvijanju tehničkih i glazbenih sposobnosti, učenje o primjeni pedala, razvijanje glazbene imaginacije, sve durske i molske ljestvice (paralelno i u protupomaku kroz dvije oktave), malu rastvorbu trozvuka i trozvuke istodobno, dominantni četverozvuk za dursku i smanjeni za molsku ljestvicu, rastavljeno i istodobno. Program je sustavno podijeljen na tehničke vježbe (uključujući etide), uvod u barok, sonatine, skladbe skladatelja 19. i 20. stoljeća te skladbe hrvatskih skladatelja (tablica 3).

Sadržaj *trećega razreda* je daljnji rad na razvijanju i izgradnji tehničkih i glazbenih sposobnosti, proširivanje osnovnih vrsta udara *legata* i *staccata* s podvrstama – *non legato*, *portato*, repeticija, stupnjevanje dinamike i veće dinamičko nijansiranje, sustavna uporaba pedala, sve durske i molske ljestvice paralelno i u protupomaku (mali protupomak) kroz četiri oktave, kromatska ljestvica od tona C kroz jednu oktavu paralelno, mala rastvorba trozvuka troglasno ili četveroglasno i mala rastvorba dominantnog i smanjenog četverozvuka kroz dvije oktave te akordi trozvuka i četverozvuka istodobno. Program je nadalje sistematiziran kao i za drugi razred – tehničke vježbe, barokne skladbe, sonatine, skladbe skladatelja 19. i 20. stoljeća te skladbe hrvatskih skladatelja (MZOŠ i HDGPP, 2006, str. 18-19).

Sadržaj za *četvrti razred* (str. 19-20) obuhvaća daljnji rad na usavršavanju, svladavanju i unapređivanju tehničkih i glazbenih zadataka – sve durske i molske ljestvice paralelno i u protupomaku kroz četiri oktave i veliki protupomak, kromatske ljestvice paralelno kroz dvije oktave, malu rastvorbu trozvuka četveroglasno i akorde istodobno, veliku rastvorbu trozvuka paralelno kroz dvije octave, malu rastvorbu dominantnog i smanjenog četverozvuka te akorde istodobno kroz dvije oktave. Sustavna podjela programa obuhvaća tehničke vježbe, etide, skladbe baroka, sonatine i sonate, skladbe skladatelja 19. i 20. stoljeća te skladbe hrvatskih skladatelja (tablica 4).

Tablica 3: Nastavni program za nastavu Glasovira kao temeljnog instrumenta tijekom osnovne glazbene škole – prvi i drugi razred (izvor: MZOŠ i HDGPP, 2006, str. 16-18)

	1. razred OGŠ	2. razred OGŠ
<i>Počtnice i škole</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Matz - Šaban: Osnovna škola za klavir; - B. Zorić: ABECEDA klavira; - D. Mioč: Početnica za klavir; - A. Nikolajev: Početnica; - J. Bastien: Početnica; - J. Thompson: Početnica; - M. Aaron: Početnica; - A. Diller & E. Quaille: Početnica; - Hervé - Pouillard: Početnica; - početnice drugih autora. 	/
<i>Tehničke vježbe</i>	- Hanon-Thompson.	- Hanon – Thompson; - I. dio škole Matz -Šaban.
<i>Etide</i>	<ul style="list-style-type: none"> - J. B. Duvernoy op.176; - C. Czerny - H. Germer; - B. Zorić: Etide za mlade pijaniste; - etide ostalih skladatelja odgovarajuće težine i teže. 	<ul style="list-style-type: none"> - J. B. Duvernoy: op.176; - C. Czerny - H. Germer; - H. Lemoine: op.37; - E. Gnesina: Malene etide; - E. Pozzoli: 15 Studi facili; - etide ostalih skladatelja odgovarajuće težine i teže.
<i>Barokne skladbe</i>	/	- J. S. Bach - Male kompozicije, Notna knjižica za Annu Magdalenu Bach; - ostale skladbe skladatelja 17. i 18. stoljeća.
<i>Sonatine i sonate</i>	/	- I. J. Pleyel, J. B. Wanhal, A. Hasslinger, A. Schmitt, L. van Beethoven, A. Diabelli, C. Czerny; - M. Clementi: op. 36.
<i>Skladbe 19. i 20. Stoljeća</i>	/	<ul style="list-style-type: none"> - R. Schumann: Album za mladež op. 68; - P. I. Čajkovski: Dječji album op. 39; - A. Grečanjnov: op. 98; - B. Bartok: Mikrokozmos; - S. Maikapar: Spomenar, op.16; - D. Šoštakovič: 6 komada za djecu; - A. Rowley: Rađanja op.37; - B. Zorić: Mozaik XX. st.
<i>Skladbe hrvatskih skladatelja</i>	/	- I. Lhotka Kalinski: Međimurje malo, Lepo moje Zagorje; - R. Matz: Stara ura igra polku.

Tablica 4: Nastavni program za nastavu Glasovira kao temeljnog instrumenta tijekom osnovne glazbene škole – treći i četvrti razred (izvor: MZOŠ i HDGPP, 2006, str. 18-20)

	3. razred OGŠ	4. razred OGŠ
<i>Tehničke vježbe</i>	- A. Schmitt: op.16; - Ch. L. Hanon: Pijanist virtuoz.	- A. Schmitt: op.16; - Ch. L. Hanon: Pijanist virtuoz.
<i>Etide</i>	- H. Lemoine: op. 37; - C. Czerny: H. Germer; - C. Czerny: op. 849; - B. Zorić: Volim etide I; - E. Pozzoli: 15 Studi facili; - etide drugih skladatelja odgovarajuće težine i teže.	- C. Czerny: op. 849, op. 299; - H. Bertini: Izbor etida iz op. 29 i 32; - H. Berens: Izbor etida; - E. Pozzoli: 24 Studi di facile meccanismo; - etide drugih skladatelja slične težine i teže.
<i>Barokne skladbe</i>	- J. S. Bach: Male kompozicije, Notna knjižica za Annu Magdalenu Bach; - skladbe drugih skladatelja 17. i 18. stoljeća odgovarajuće težine i teže.	- J. S. Bach: 12 i 6 malih preludija i fughetta; - G. F. Händel: H. von Bullow: Izbor lakih skladbi; - F. Couperin: Izbor lakih komada; - druge skladbe skladatelja 17. i 18. stoljeća odgovarajuće težine i teže.
<i>Sonatine i sonate</i>	- M. Clementi: op. 36, F. Kuhlau, J. L. Dussek, A. Diabelli, J. Haydn; - D. Mioč: Varijacije za klavir I. sv; - sonatine ili varijacije drugih skladatelja odgovarajuće težine i teže.	- M. Clementi: op. 36 br. 6 i op. 37; - J. Haydn: Sonatine (Divertimenta) i lakše sonate; - L. van Beethoven: op. 49, br. 2; - W. A. Mozart: Bečke sonatine, Sonata Facile KV 545; - D. Mioč: Varijacije za klavir, II. svezak; - sonate, sonatine ili varijacije drugih skladatelja klasičnog razdoblja iste težine ili teže.
<i>Skladbe 19. i 20. Stoljeća</i>	- R. Schumann: Album za mladež op. 68; - F. Schubert: Plesovi; - P. I. Čajkovski: Dječji album op. 39; - C. Gurlitt: Prvi nastup; - S. Maikapar: Minijature op. 33; - I. Berkovič: Končertino; - D. Šostakovič: 6 komada za djecu; - B. Bartok: Mikrokozmos; - A. Rowley: Iz moje slikovnice; - D. Kabalevski: 24 lake skladbe, Varijacije; - skladbe drugih skladatelja 19. i 20. stoljeća.	- R. Schumann: Album za mladež, op. 68; - P. I. Čajkovski: Dječji album, op. 39; - E. Grieg: Lirski komadi; - F. Chopin: Za naše najmlađe – red. Lorković; - F. Mendelssohn: Pjesme bez riječi; - A. Grečanjnov: Staklene perle op.119, U zelenilu op.99; - S. Prokofjev: Muzika za djecu, op.65; - S. Maikapar: Minijature, op. 33, Spomenar, op.16, Preludiji, Varijacije u f molu; - D. Kabalevski: 24 lake skladbe; - I. Berkovič: Končertino, Varijacije u A-duru; - B. Bartok: Mikrokozmos, Za djecu; - C. Debussy: Mali crnac; - I. Stravinski: Suita za pet prstiju.
<i>Skladbe hrvatskih skladatelja</i>	- I. Lhotka Kalinski: Suita za djecu, Međimurje malo, Stari dalmatinski plesovi; - R. Matz: Suita za djecu; - I. Brkanović: Suita za male; - B. Kunc: Mali komadi za male ljude; - M. Kelemen: Magarac šeta kraj mora; - D. Pejačević: Glasovirske minijature; - Zbirka etida: Cantus; - skladbe drugih hrvatskih skladatelja odgovarajuće težine i teže.	- D. Pejačević: Glasovirske minijature; - V. Lisinski: Mazurke (obrada I. L. Kalinski); - B. Bjelinski: Muzika za djecu; - M. Miletić: Djeca plešu, Mikro suita; - Zbirka etida: Cantus; - skladbe drugih skladatelja 19. i 20. stoljeća i hrvatskih skladatelja odgovarajuće težine i teže.

Sadržaj rada za *peti razred* uključuje nastavak usavršavanja tehničkih i glazbenih elemenata, sve durske i molske ljestvice kroz četiri oktave i veliki protupomak, terce, sekste i decime paralelno kroz dvije oktave, kromatsku ljestvicu kroz četiri oktave paralelno, veliku rastvorbu trozvuka i četverozvuka paralelno kroz četiri oktave i akorde četveroglasno istodobno. Program se dalje sustavno dijeli na tehničke vježbe, skladbe baroka, klasične skladbe, skladbe skladatelja 19. i 20. stoljeća te skladbe hrvatskih skladatelja (MZOŠ i HDGPP, 2006, str. 20-21).

Šesti razred (str. 22-23) također obuhvaća nastavak rada na tehničkim i glazbenim elementima, ljestvice (sve durske i molske) kao i u petom razredu, terce, sekste i decime paralelno kroz četiri oktave, kromatsku ljestvicu paralelno kroz četiri oktave, trozvuke i sve četverozvuke u maloj i velikoj rastvorbi (i istodobno) paralelno kroz četiri oktave te oktave iz podlaktice paralelno – istodobno i rastavljeno. Sadržaj se dijeli na tehničke vježbe, etide, barokne skladbe, klasične skladbe, skladbe 19. i 20. stoljeća te skladbe hrvatskih skladatelja (tablica 5).

Iz opisanog nastavnog programa možemo vidjeti kako se nastava klavira sastoji od sviranja durskih, molskih i kromatskih ljestvica na razne načine, sviranja akorda (trozvuka i četverozvuka) u rastvorbama i istovremeno, mnogih tehničkih vježbi iz predloženih udžbenika, etida, polifonih baroknih skladbi, skladbi klasicizma, djela skladatelja 19. i 20. stoljeća te djela hrvatskih skladatelja. Učiteljev cilj je razvijati učenikov interes prema instrumentu te postupno, dugogodišnjim radom, pomoći učeniku usavršavati klavirske vještine, tehniku i umjetnički način izvođenja glazbenih djela pojedinih razdoblja.

Tablica 5: Nastavni program za nastavu Glasovira kao temeljnog instrumenta tijekom osnovne glazbene škole – peti i šesti razred (izvor: MZOŠ i HDGPP, 2006, str. 20-24)

	5. razred OGŠ	6. razred OGŠ
<i>Tehničke vježbe</i>	- Ch. L. Hanon: Pijanist virtuoz.	- Ch. L. Hanon: Pijanist virtuoz; - J. Pischna: Izbor tehničkih vježbi (red. L. Šaban).
<i>Etide</i>	- C. Czerny: op.299; - J. B. Cramer: C. von Büllow; - H. Bertini: op. 32; - H. Berens: op.61; - E. Pozzoli: 24 Studi di facile meccanismo; - B. Zorić: Volim etide II; - etide drugih skladatelja odgovarajuće težine i teže.	- Th. Kullak: Škola oktavnih etida; - C. Czerny: op. 299 i op. 740; - H. Berens: Etide, op. 61; - J. B. Cramer: H. von Büllow; - E. Pozzoli: 30 Studi di media difficulté; - F. Liszt: Etide, op.1.
<i>Barokne skladbe</i>	- J. S. Bach: 6 malih preludija i fughetta, Dvoglasne invencije; - G. F. Händel: 12 lakih skladbi; - skladbe ostalih skladatelja 17. i 18. st. odgovarajuće težine i teže.	- J. S. Bach: Dvoglasne i troglasne invencije; - J. S. Bach: Francuske suite – pojedini stavci; - G. F. Händel: Passacaglia u g molu, Varijacije na vlastitu temu u B-duru.
<i>Klasične skladbe</i>	- Sonate, varijacije, fantazije, ronda J. Haydna, W. A. Mozarta ili L. van Beethovena.	- Sonate, varijacije, fantazije, ronda J. Haydna, W. A. Mozarta ili L. van Beethovena.
<i>Sonatine i sonate</i>	-J. Haydn: Sonata u D-duru XVI/37, u G-duru XVI/27, u E-duru XVI/13, u C-duru XVI/35.	
<i>Skladbe 19. i 20. Stoljeća</i>	- R. Schumann: Spomenar, op. 124; - F. Schubert: Valceri, Landleri, Scherzo u B-duru; - L. van Beethoven: Ecosaisais, Bagatele; - E. Grieg: Lirski komadi; - F. Mendelssohn: Pjesme bez riječi; - F. Chopin: Za naše najmlađe (red. Lorković); - M. Glinka: Varijacije u a molu; - S. Prokofjev: Muzika za djecu op. 65; - B. Bartok: Mikrokozmos; - W. Lutoslawski: Melodie ludove, Tri stavka za djecu; - A. Casella: 11 pezzi infantili; - B. Martinu: Lutke; - D. Šostakovič: Lutkini plesovi; - B. Britten: Tri valcera;	- R. Schumann: Spomenar, op. 124, Bunte Blatter, op. 99; - F. Mendelssohn: Pjesme bez riječi, 6 dječjih skladbi, op. 72; - F. Schubert: Impromptus; - E. Grieg: Lirski komadi, Poetične slike, op.3; - F. Chopin: Za naše najmlađe (red. Lorković); - M. Glinka: Varijacije u a-molu; - P. I. Čajkovski: Godišnja doba; - I. Albeniz: Espagna; - B. Bartok: Rumunjski plesovi; - D. Kabalevski: Sonatina u C-duru; - A. Casella: 11 pezzi infantili.
<i>Skladbe hrvatskih skladatelja</i>	- B. Bjelinski: Muzika za djecu; - M. Miletić: Djeca plešu, Mala suita; - M. Kelemen: Magarac šeta kraj mora; - F. Pintarić: Skladbe za glasovir; - B. Kunc: Mlado lišće; - L. Županović: Male forme za male ruke; - skladbe starih hrvatskih skladatelja (red. L. Šaban).	- B. Kunc: Mlado lišće; - D. Pejačević: Glasovirske minijature, Život cvijeća; - F. Pintarić: Kompozicije za glasovir; - D. Kempf: Suita za djecu; - B. Papandopulo: Vodenica; - L. Županović: Mikro suita; - Izbor etida: Cantus.

2.1.2. Klavir kao obvezatni predmet za učenike neklaviriste

U šestom razredu osnovne glazbene škole, *Glasovir* je jedan od izbornih predmeta koji su predviđeni nastavnim planom. Nastava je individualna i održava se jednom tjedno u trajanju od 30 minuta (ukupno 35 sati u školskoj godini) te je obvezna za sve učenike neklaviriste koji namjeravaju upisati SGŠ. Učenike koji do tada nisu bili u doticaju s klavirom, ovaj predmet osposobljava za što bolje i lakše svladavanje pojedinih teorijskih predmeta i aktivnosti u SGŠ, poput harmonije na klaviru koja zahtijeva spretno i brzo snalaženje na klavijaturi te praktično rješavanje određenih zadataka. Sadržaj rada, tijekom jedne godine učenja, uključuje upoznavanje klavijature, postavu ruku na instrument te svladavanje osnovnih tehničkih i glazbenih zadataka, prema jednoj od postojećih klavirskih škola. Nadalje, navodi se kako je bitno već u prvoj fazi učenja usmjeriti težište rada na svladavanje čitanja s lista, sviranje akorda i po mogućnosti svih durskih i molskih ljestvica te analizirati s učenikom kratke, lagane i harmonijski pregledne skladbe u svrhu osposobljavanja učenika za samostalno određivanje tonaliteta i tonalitetno-harmonijskih promjena. Gradivo za ispit obuhvaća dvije ljestvice kroz jednu oktavu paralelno, sviranje rastavljenih trozvuka i četverozvuka te dvije skladbe iz klavirskog programa po slobodnom izboru (MZOŠ i HDGPP, 2006, str. 129-130).

2.2. Pripremni razredi

Prema *Zakonu o umjetničkom obrazovanju* (2011), pripremno glazbeno obrazovanje izvodi se prema umjetničkom kurikulumu u dvogodišnjem trajanju. Pripremnim glazbenim obrazovanjem učenik stječe znanja i sposobnosti za nastavak glazbenoga obrazovanja bez prethodno završenog osnovnog glazbenog obrazovanja. Dakle, dvogodišnji program pripremnih razreda isključivo je namijenjen učenicima koji nisu završili osnovnoškolsko glazbeno obrazovanje, a u program se mogu upisati kandidati koji su uspješno položili prijemni ispit odnosno stručnu provjeru glazbene darovitosti u koju ulazi provjera sluha, ritma i glazbenoga pamćenja. Nakon završetka pripremnih razreda učenici u pravilu nastavljaju svoje glazbeno obrazovanje upisom u SGŠ. Po propisanom nastavnim planu za pripreme razrede, nastava *Glasovira obvezatnog* se održava u drugom razredu, jednom tjedno po 30 minuta, ukoliko učenik pohađa program glazbenika instrumentalista ili program

glazbenika pjevača. Za učenike teorijskoga smjera nastava se održava dvaput tjedno po 30 minuta u objema pripremnim godinama (MZOŠ i HDGPP, 2008, str. 11, 174, 194).

Pristup učeniku koji tek kreće učiti klavir u starijoj dobi u mnogim se segmentima razlikuje od pristupa učeniku koji je vrlo rano započeo s učenjem klavira. Učitelji pritom imaju važnu ulogu jer se moraju prilagoditi svakom učeniku, što je vrlo zahtjevan izazov. Glavni cilj nastave *Glasovira obvezatnog*, tijekom dviju godina pripremnoga programa, je upoznati učenika s instrumentom, polako razvijati vještinu sviranja i čitanja iz nota uz razne tehničke vježbe za pokretljivost prstiju i koordinaciju desne i lijeve ruke. Uzimajući u obzir da učenik teorijskog smjera nastavlja svoje glazbeno obrazovanje u srednjoj školi, učitelj treba obratiti pozornost na razvijanje specifičnih klavirskih kompetencija koje će učeniku trebati tijekom srednjoškolskoga glazbenog obrazovanja, kada se pojave novi teorijski predmeti u kojima će klavirske vještine igrati važnu ulogu. Program koji će učitelj pripremiti trebao bi biti zanimljiv učeniku, usklađen s njegovim sposobnostima i prikladan za buduću profesiju odnosno nastavak glazbenoga obrazovanja. Program se sastoji od sviranja raznih tehničkih vježbi, ljestvica i rastvorbi te sviranja određenih lakših skladbi. Program i sadržaj rada nisu zahtjevni, uzimajući u obzir program nastave *Glasovira* kao temeljnog predmeta tijekom osnovnoškolske razine učenja (MZOŠ i HDGPP, 2008, str. 30).

2.2.1. Nastava klavira za instrumentaliste, pjevače i učenike teorijskoga smjera

Učenici instrumentalisti i pjevači nastavu *Glasovira obvezatnog* pohađaju na drugoj godini pripremnoga glazbenog obrazovanja, a nastava je organizirana jednom tjedno u trajanju od 30 minuta. Sadržaj rada uključuje početnice i škole, durske i molske ljestvice do najmanje četiri predznaka kroz jednu oktavu paralelno i u protupomaku te trozvuke rastavljeno i istodobno kroz jednu oktavu. Gradivo za ispit uključuje sviranje jedne ljestvice i dviju vježbi (MZOŠ i HDGPP, 2008, str. 30). Kao što je slučaj s klavirom kao izbornim predmetom za učenike-neklaviriste u šestom razredu OGŠ, tako je i ovdje cilj predmeta učenike pripremiti za izazove koji ih očekuju na srednjoškolskoj glazbenoobrazovnoj razini, gdje će određena razina klavirskih kompetencija biti potrebna i učenicima koji su za svoj temeljni predmet odabrali pjevanje ili drugo glazbalo. Potrebno je naglasiti da su klavirske kompetencije, barem na osnovnoj razini, zaista potrebne svim profilima glazbenika.

Pristupi poučavanju i učenju klavira i općenito stjecanju klavirskih kompetencija, razlikuju se ovisno o odabranom smjeru pa je stoga svrha nastave *Glasovira obvezatnog* za učenike teorijskog smjera, tijekom pripremnih razreda, razvijanje klavirskih kompetencija sukladno potrebama tog glazbenoobrazovnog profila. Cilj je, prije svega, omogućiti učeniku stjecanje vještina koje će mu olakšati nastavu drugih glazbeno-teorijskih predmeta poput Harmonije, Polifonije te Čitanja i sviranja partitura. Učenici teorijskoga smjera će nerijetko svoje klavirske kompetencije primijeniti svirajući klavir četveroručno i/ili korepetirajući u različitim srednjoškolskim komornim sastavima.

2.3. Srednjoškolska razina

Srednjoškolsko glazbeno obrazovanje izvodi se prema umjetničkom kurikulumu u četverogodišnjem trajanju te učenik stječe znanja i sposobnosti za rad i nastavak obrazovanja (NN, 2011). Umjetnički programi u srednjoj glazbenoj školi mogu se podijeliti na četiri kategorije, a to su:

- a. Instrumentalni programi;
- b. Solo pjevanje;
- c. Teorijski smjer;
- d. Graditelj i restaurator glazbala (MZOŠ i HDGPP, 2008).

Ovdje se nastava klavira također dijeli na dvije razine – klaviristi pohađaju nastavu *Glasovira kao temeljnog predmeta struke*, dok ostali instrumentalisti, solo pjevači i učenici teorijskog smjera pohađaju *Glasovir obvezatno*.

2.3.1. Klavir kao temeljni predmet struke u srednjoj glazbenoj školi

Uspoređujući strukturu programa nastave klavira u osnovnoškolskom i srednjoškolskom glazbenom obrazovanju, možemo reći da postoji puno sličnosti, ali i razlika. Razlike su u količini gradiva i repertoaru koji se svira, ali i u pristupima odnosno načinima poučavanja u pojedinim programima (smjerovima). U ovom ću potpoglavlju pružiti uvid u srednjoškolsko glazbeno obrazovanje za učenike klaviriste, gdje se i dalje radi na usavršavanju i razvijanju klavirske tehnike i vještina izvođenja glazbenih djela. Sviranjem

mnogih, raznovrsnih skladbi, upoznaju se različiti glazbeni oblici i stilovi, glazbena razdoblja i skladatelji. Učenika se upućuje u umijeće komornoga muziciranja i omogućava mu se ovladavanje svim izražajnim sredstvima glazbala. „Cilj programa je poticanje kritičnosti, samostalnosti, osjećaja odgovornosti i natjecateljskog duha kod učenika. Izražavajući se glazbom, učenik aktivira svoje emocije i maštu, što potiče njegov kreativni pristup glazbenoj reprodukciji – nastupi pred publikom. Sve to razvija učenikovu osobnost, pamćenje, radne navike, a i utječe na njegove vanglazbene aktivnosti, oblikujući ga kao cjelokupnu ličnost” (MZOŠ i HDGPP, 2008, str. 21).

Program klavira kao temeljnog predmeta struke je zahtjevniji i opsežniji od onoga u nastavi *Glasovira obvezatnog* te obuhvaća sviranje kompleksnijih tehničkih vježbi, etida, polifonih skladbi i ostalih glazbenih djela pojedinih razdoblja. Bitna razlika koju možemo vidjeti iz nastavnog programa je i gradivo za ispit koje se izvodi uvijek napamet, dok u nastavi *Glasovira obvezatnog* to nije nužno – moguća je izvedba iz nota. Propisani program je ujedno samo osnovni okvir, koji učiteljima služi kao putokaz pri odabiru klavirskog repertoara za svakog pojedinog učenika. „Mišljenja smo da bi svaki nastavnik trebao svojim radom, znanjem i iskustvom prilagoditi program učeniku i neprestano ga proširivati i dopunjavati, prateći i usvajajući sve pozitivne novosti i kretanja na području glasovirske pedagogije. Isto tako nastavniku treba prepustiti da po svojoj procjeni i metodi odabere način i redosljed uzimanja programa” (MZOŠ i HDGPP, 2008, str. 21).

U nastavku je dan pregled sadržaja za nastavu klavira kao temeljnog predmeta tijekom *prvoga razreda* SGŠ (tablica 6). Smatram da nije potrebno prikazivati program preostalih triju razreda jer uvidom u prvi razred možemo potkrijepiti mišljenja iz prethodnog ulomka. Propisani okvirni program za prvi razred navodi sviranje svih durskih i molskih ljestvica kroz četiri oktave – paralelno i u protupomaku, sviranje terci, seksti i decima – paralelno i u protupomaku kroz četiri oktave, sviranje trozvuka, četverozvuka i njihovih obrata u velikoj rastvorbi paralelno i u protupomaku kroz četiri oktave, sviranje kromatske ljestvice kroz četiri oktave paralelno te sviranje oktava iz podlaktice i zgloba – istodobno i rastavljeno, paralelno kroz četiri oktave. Nadalje, program je sustavno podijeljen na tehničke vježbe i etide, polifone skladbe, skladbe 17. i 18. stoljeća, skladbe 19. i 20. stoljeća te skladbe hrvatskih skladatelja. Gradivo za ispit obuhvaća sviranje jedne ljestvice sa svim elementima, jedne etide, jedne troglasne invencije J. S. Bacha, dvaju stavaka sonate (od kojih jedan mora biti sonatnog oblika) i jedne skladbe po slobodnom izboru, uz napomenu da se cijeli program izvodi napamet (MZOŠ i HDGPP, 2008, str. 21-23).

Tablica 6: Nastavni program za nastavu Glasovira kao temeljnog instrumenta tijekom prvoga razreda srednje glazbene škole (izvor: MZOŠ i HDGPP, 2008, str. 21-23)

<i>Tehničke vježbe</i>	Pischna (izbor, red. Šaban)
<i>Etide</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Biehl - Oktavne etide; - Czerny op. 740 – nastavak; - Cramer - Büllow – nastavak; - Liszt op.1; - Moszkowski - op.72 (lakše); - etide drugih skladatelja odgovarajuće težine.
<i>Polifone skladbe</i>	<ul style="list-style-type: none"> - J.S.Bach - Troglasne invencije (najmanje dvije invencije); - Francuska suita (jedna cijela suita).
<i>Skladbe klasike</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Dittersdorf - Koncert u A duru; - J. Ch. Bach - Koncert u B duru i D duru; - J. Haydn - Sonata u F duru XVI/23, u C duru XVI/50; - Varijacije u f molu XVII/6; - W. A. Mozart - Sonata u F duru KV 280; - Varijacije u B duru KV 500; - Varijacije u Es duru KV 353; - Varijacije u C duru KV 265; - L. van Beethoven - Sonata u G duru op.79; - Sonata u B duru KV 333; - Sonata u D duru KV 311; - Sonata u A duru KV 331; - Sonata u f molu op.2 br.1; - Varijacije u c molu i A duru; - ostale skladbe istih skladatelja odgovarajuće težine.
<i>Skladbe 17. i 18. stoljeća</i>	<ul style="list-style-type: none"> - L. Sorkočević - Studije i sonate (izbor); - D. Scarlatti - Sonate (izbor); - G. Händel, Daquin, Couperin, Rameau; - skladbe ostalih skladatelja 17. i 18. st. odgovarajuće težine.
<i>Skladbe 19. i 20. stoljeća</i>	<ul style="list-style-type: none"> - F. Schubert - Impromptus op.90 i op. 142, Moments musicaux; - F. Schumann - Dječji prizori; - G. Mendelssohn - Pjesme bez riječi; - F. Chopin - Mazurke, Valceri (lakši), Poloneze op.posth.; - E. Grieg - Lirski komadi (teži); - P. I. Čajkovski - Godišnja doba; - J. Brahms – Valceri; - C. Debussy -2 arabeske; - S. Prokofjev - Gavota i menuet; - I. Albeniz – Espana; - J. Turina – Minijature; - I. Berkovič - Varijacije u a molu; - skladbe drugih skladatelja odgovarajuće težine.
<i>Skladbe hrvatskih skladatelja</i>	<ul style="list-style-type: none"> - D. Pejačević - Život cvijeća, Glasovirske minijature (teže); - B. Kunc - Mlado lišće; - B. Bjelinski – Bagatele; - F. Livadić - 2 Scherza; - R. Matz – Nokturno; - B. Šipuš - Vjetar u tvojoj kosi, Sunniva; - I. Josipović - Studio d'Arlecchino, Studio di rondo; - skladbe drugih hrvatskih skladatelja odgovarajuće težine.

2.3.2. Nastava klavira za učenike neklaviriste

Nastava klavira za učenike instrumentaliste i pjevače organizirana je jednom tjedno u trajanju od 30 minuta. Učenici kojima temeljni predmet nije klavir, već neki drugi instrument, pohađaju nastavu predmeta *Glasovir obvezatno* tijekom prvih triju godina srednje škole, uz iznimku za učenike harmonike i udaraljki koji nastavu imaju i tijekom zadnje godine SGŠ, kao i učenici smjera glazbenik-pjevač (MZOŠ i HDGPP, 2008, str. 11, 174). Nastavni program za predmet *Glasovir obvezatno* podijeljen je na dva nastavna programa od kojih je jedan za učenike teorijskog smjera i smjera glazbenik-orguljaš, a drugi je za ostale učenike instrumentaliste i pjevače. Ti nastavni programi su vrlo slični i također samo okvirni. Učenici teorijskoga smjera i smjera glazbenik-orguljaš nastavu pohađaju u trajanju od dva nastavna sata tjedno, što je dvostruko više nego kod ostalih učenika instrumentalista i pjevača. Prema tome možemo pretpostaviti kako je za teoretičare i orguljaše programom predviđeno da se više radi na stjecanju klavirskih vještina, jer su za njihove glazbene profile razvijene klavirske kompetencije iznimno bitne.

U nastavku ću prikazati nastavni program *Glasovira obvezatnog* za učenike neklaviriste¹² tijekom SGŠ (tablice 7 i 8). Sadržaj za *prvi razred* navodi nastavak rada iz početnica predhodnog razreda, sviranje svih durskih i molskih ljestvica te trozvuka i četverozvuka paralelno i istodobno kroz jednu oktavu. Nadalje, program obuhvaća sviranje najmanje tri etide i najmanje jedne sonatine. Gradivo za ispit obuhvaća sviranje jedne ljestvice, jedne etide i dvije skladbe po slobodnom izboru (MZOŠ i HDGPP, 2008, str. 30-31). Sadržaj za *drugi razred* sačinjavaju sve durske i molske ljestvice kroz dvije oktave paralelno i u protupomaku, mala rastvorba trozvuka i četverozvuka paralelno te akordi istodobno kroz dvije oktave. Program nadalje navodi sviranje najmanje četiri etide, najmanje dvije polifone skladbe razdoblja baroka, najmanje jedne sonatine ili varijacija te najmanje dvije skladbe iz razdoblja 19. i 20. stoljeća, uključujući i hrvatske skladatelje. Gradivo za ispit sadrži jednu ljestvicu, jednu etidu, jedan stavak sonatine (ili varijacije) i jednu skladbu po slobodnom izboru (MZOŠ i HDGPP, 2008, str. 31).

¹² Odnosi se na učenike smjera glazbenik instrumentalist koji ne pohađaju klavir kao temeljni predmet i učenike smjera glazbenik – pjevač.

Tablica 7: Nastavni program za nastavu Glasovira obvezatnog tijekom srednje glazbene škole
– prvi i drugi razred (izvor: MZOŠ i HDGPP, 2008, str. 30-31)

	1. razred SGŠ	2. razred SGŠ
<i>Etide</i>	- F. N. Duvernoy op.176 – lakše; - Czerny-Germer – lakše; - etide drugih skladatelja odgovarajuće težine.	- F. N. Duvernoy op.176 – nastavak; - Czerny - Germer – nastavak; - A. M. Lemoine op.37 – izbor; - etide drugih skladatelja odgovarajuće težine
<i>Sonatine, sonate i varijacije</i>	- D. Zorić - Sonatine, Varijacije, Suite I. sv., izbor sonatina (najlakše).	- Izbor sonatina (Pleyel, Wanhal, Hasslinger, Diabelli); - D. Mioč - Varijacije I. sv.; - druge skladbe odgovarajuće težine.
<i>Polifone skladbe</i>	/	- J. S. Bach - Male kompozicije (lakše).
<i>Skladbe 19. i 20. stoljeća i hrvatskih skladatelja</i>	/	- R. Schumann - Album za mladež; - P. I. Čajkovski - Album za mladež; - D. Šoštakovič - 6 komada za djecu; - B. Zorić - Mozaik XXst.; - I. Lhotka - Kalinski - Međimurje malo; - druge skladbe odgovarajuće težine.

Sadržaj u *trećem razredu* obuhvaća sviranje ljestvica i akorda na razne načine kao i u prethodnim razredima, najmanje četiri etide, najmanje dvije polifone skladbe, najmanje jednu sonatinu te najmanje dvije skladbe 19. i 20. stoljeća, uključujući i djela hrvatskih skladatelja. Gradivo za ispit čine jedna ljestvica sa svim elementima, jedna etida, jedna polifona skladba i prvi stavak sonatine (MZOŠ i HDGPP, 2008, str. 31-32). U nastavi klavira za *četvrti razred* SGŠ za učenike neklaviriste, pod sadržajem se navodi sviranje svih durskih i moltskih ljestvica kroz četiri oktave i veliki protupomak, mala rastvorba trozvuka i četverozvuka paralelno te sviranje akorda istodobno kroz tri oktave. Nadalje, program navodi sviranje najmanje četiri etide, najmanje dvije polifone skladbe, najmanje dvije skladbe (uključujući sonatine, sonate ili varijacije), te sviranje najmanje tri skladbe skladatelja 19. i 20. stoljeća odnosno hrvatskih skladatelja. Gradivo za ispit je jedna ljestvica sa svim elementima, jedna etida, jedna skladba J. S. Bacha, prvi stavak sonatine, sonate ili varijacije i jedna skladba po slobodnom izboru (MZOŠ i HDGPP, 2008, str. 32-33).

Tablica 8: Nastavni program za nastavu Glasovira obvezatnog tijekom srednje glazbene škole
- treći i četvrti razred (izvor: MZOŠ i HDGPP, 2008, str. 31-33)

	3. razred SGŠ	4. razred SGŠ
<i>Etide</i>	- A. M. Lemoine op.37 – nastavak; - C. Czerny - Germer – nastavak; - H. Bertini op. 29 i op. 32 – lakše; - etide drugih skladatelja odgovarajuće težine.	- H. Bertini op. 29 i op. 32 – nastavak; - C. Czerny op. 849 i op. 299 (lakše); - etide drugih skladatelja odgovarajuće težine.
<i>Polifone skladbe</i>	- J. S. Bach - Male kompozicije.	- J. S. Bach - Male kompozicije, nastavak, 12 i 6 malih preludija; - G. F. Händel - Büllow - Izbor lakih komada; - skladbe 17. i 18. st. I. sv (Knjiga i dom);
Sonatine, sonate i varijacije	- M. Clementi op.36; - L. van Beethoven - Sonatine u G duru i F duru; - A. Diabelli; - sonatine drugih skladatelja odgovarajuće težine.	- M. Clementi op. 36 i op. 37; - J. Haydn – Divertimenta; - L. van Beethoven - op.49 br. 1 i 2; - D. Mioč - Varijacije II. sv.
<i>Skladbe 19. i 20. stoljeća i hrvatskih skladatelja</i>	- F. Schubert - Laki plesovi; - R. Schumann - Album za mladež; - P. I. Čajkovski - Album za mladež; - S. Majkapar - Minijature, Varijacije; - D. Kabalevski – Varijacije; - B. Bjelinski - Muzika za djecu; - D. Pejačević - Glasovirske minijature.	- kao u predhodnom razredu.

2.3.3. Nastava klavira za učenike teorijskoga smjera

U programu nastave *Glasovira obvezatnog* za glazbenika teorijskog smjera tijekom SGŠ je navedeno kako do kraja srednjoškolskog obrazovanja treba svladati gradivo drugog razreda SGŠ, namijenjenog učenicima kojima je klavir temeljni predmet struke. Nastavni sadržaj za *prvi razred* je sljedeći: kao minimum gradiva navodi se sviranje ljestvica, šest etida, tri polifone skladbe, dvije skladbe klasičnog stila od kojih jedna mora biti sonata i tri skladbe 19. i 20. stoljeća ili hrvatskih skladatelja. Gradivo za ispit obuhvaća sviranje jedne ljestvice, jedne etide, jedne dvoglasne invencije J. S. Bacha te prvoga stavka sonate ili varijacija (MZOŠ i HDGPP, 2008, str. 29). Nastavni sadržaj za *drugi razred* gotovo je identičan kao i za prvi razred, samo se razlikuje po tome što u gradivo za ispit ulazi sviranje troglasne, a ne dvoglasne invencije J. S. Bacha (MZOŠ i HDGPP, 2008, str. 29). Minimum gradiva za *treći razred* SGŠ uključuje sviranje ljestvica, pet etida, troglasne invencije,

pojedine stavke francuske suite J. S. Bacha, dvije skladbe klasičnog razdoblja te najmanje dvije skladbe 19. i 20. stoljeća ili hrvatskih skladatelja. Gradivo za ispit su jedna ljestvica, jedna etida, jedna troglasna invencija ili dva stavka francuske suite te prvi i drugi stavak sonate (MZOŠ i HDGPP, 2008, str. 29). U *četvrtom razredu* minimum gradiva uključuje sviranje ljestvica, četiri etide, jednu cijelu francusku suitu, jednu cijelu sonatu, jednu skladbu 19. ili 20. stoljeća te jednu skladbu hrvatskog skladatelja. Gradivo za ispit čine jedna etida, dva stavka francuske suite, jedna cijela sonata i jedna skladba hrvatskog skladatelja (MZOŠ i HDGPP, 2008, str. 30).

2.3.4. Sviranje *harmonije na klaviru* u okviru predmeta Harmonija

Nastava Harmonije za svoje glavne ciljeve ima obrazovanje, proučavanje i usvajanje homofonog načina skladateljskog razmišljanja. Nastavni program predmeta omogućuje svjesno usvajanje i vladanje harmonijskim višeglasjem te razvoj unutarnjeg harmonijskog sluha i stvaralačke fantazije. Tehnika zapisa homofonih skladbi i usvajanje logike slijeda akorda u klasičnom harmonijskom jeziku su glavni obrazovni ciljevi nastave ovoga predmeta. Program nastave omogućuje učenicima da bolje razumiju skladbe koje sviraju na instrumentima, lakše memoriraju notni tekst i spretnije čitaju notni materijal *a vista*. Za nastavu Harmonije ključno je da su učenici tijekom OGŠ ili pripremnih razreda usvojili potrebna teorijska znanja, uključujući čitanje i pisanje nota u violinskom i basovom ključu, snalaženje u svim durskim i molaskim tonaliteta, poznavanje intervala, trozvuka i njegovih obrata te dominantnog četverozvuka i njegovih obrata. Slušno raspoznavanje navedenih glazbenih elemenata također je bitno, kao i poznavanje osnovnih glazbenih oblika poput rečenice i periode. Sadržaj predmeta jednak je za učenike svih umjetničkih smjerova u SGŠ, osim za učenike teorijskog smjera koji imaju proširenje koje se odnosi na izradu većeg broja zahtjevnijih zadataka i veći opseg rada na praktičnom dijelu (*harmonija na glasoviru*) (MZOŠ i HDGPP, 2008).

Harmonija se kao novi predmet za učenike pojavljuje u prvoj godini srednjoškolskoga glazbenog obrazovanja. To je predmet u kojemu se stječu znanja o klasičnom harmonijskom jeziku koji u pravilu uključuje razdoblja baroka, klasicizma i romantizma. Cilj predmeta je razvijanje specifičnih kompetencija, to jest vještina snalaženja u četveroglasnom homofonom slogu i logičkog načina razmišljanja u glazbi. Sadržaj koji se obrađuje u okviru predmeta

proširuje učenikovo glazbeno znanje “harmonijskim načinom razmišljanja” i omogućuje bolje razumijevanje te samostalnu analizu skladbi pojedinih razdoblja koje učenici sviraju na instrumentu. U nastavi harmonije javlja se i *harmonija na klaviru* kao praktična komponenta toga predmeta. Kao što govori i sam naziv, nastava harmonije na klaviru obuhvaća sviranje vježbi i zadataka u kojima se četveroglasno harmoniziraju sopranske i basovske dionice, uče razne harmonijske progresije, kadence i sekvence te osmišljavaju i sviraju modulacije i modulativni stavci. Pritom se razvijaju specifične klavirske vještine koje su vezane uz teorijski dio nastave harmonije. Razvija se vještina harmoniziranja melodija, sviranje akorda u sklopu kadenci, modulacija, sekvenci, modulativnih stavaka i harmonizacije ljestvica. Prethodno stjecanje klavirskih kompetencija znatno olakšava i pristup nastavi harmonije na klaviru jer je učeniku instrument puno bliži i ima dugogodišnju (ili barem jednogodišnju) praksu u sviranju. Zahtjevi na predmetu Harmonija, što posljedično uključuje *harmoniju na klaviru*, nisu jednaki za učenike svih glazbenih smjerova. Gradivo za učenike teorijskoga smjera većeg je obujma i obuhvaća više zadataka koji su ujedno i zahtjevniji.

Prema nastavnom programu, sadržaj harmonije na klaviru tijekom prvoga razreda SGŠ je sviranje kadenci, sviranje sekvenci te sviranje basova i soprana u okviru kratkih zadataka. Proširenje za učenike teorijskoga smjera uključuje sviranje većeg broja zadataka, sviranje basova i soprana *a vista*, improvizacija kratkog slobodnog stavka u trajanju do četiri takta i sviranje po diktatu (MZOŠ i HDGPP, 2008, str. 197). Sadržaj za drugi razred SGŠ također uključuje sviranje kadenci, sviranje sekvenci, sviranje basova i soprano, uz dodatak sviranja modulacija (MZOŠ i HDGPP, 2008, str. 200). Za treći je razred navedeno sviranje kadenci sa zaostajalicama i sekundarnim dominantama, sviranje kromatskih sekvenci i sviranje šifriranih i nešifriranih basova i soprana (MZOŠ i HDGPP, 2008, str. 203). U završnom razredu program uključuje sviranje kadenci s napuljskim sekstakordom, kadenci s povećanim akordima, šifriranih basova, soprana uz upotrebu kromatike, modulacija s napuljskim sekstakordom te jednostavnijih kromatskih i enharmonijskih modulacija. Učenici teorijskoga smjera sviraju nešifrirane basove, soprane, proširene kadence s napuljskim sekstakordom i povećanim akordima, improvizaciju slobodnog stavka, dovršenje započetog zadatka, sve vrste modulacija, kromatske i enharmonijske sekvence te harmonizaciju kromatske ljestvice (MZOŠ i HDGPP, 2008, str. 205-206).

2.3.5. Čitanje i sviranje partitura

„Predmet Čitanje i sviranje partitura treba uputiti učenike u složen način zapisivanja glazbenih djela za zbor, instrumentalni sastav ili orkestar. Osposobljava ih za istodobno praćenje pogledom većeg broja dionica u partituri tijekom slušanja glazbe, odnosno za spretno čitanje i sviranje jednostavnijih i srednje teških vokalnih, a djelomice i instrumentalnih partitura” (MZOŠ i HDGPP, 2008, str. 233). Ovaj predmet pohađaju isključivo učenici teorijskoga smjera i to tijekom druge i treće godine SGŠ, a nastava je organizirana jednom tjedno u trajanju od 45 minuta tijekom obiju godina. Propisani program kod *zadaca predmeta* navodi upoznavanje temeljnih načela pisanja dionica u partituri, upoznavanje standardnog redoslijeda dionica u partituri za pojedine izvođačke sastave, usvajanje mogućnosti pretvaranja standardne partiture u suženu partituru, odnosno u glasovirski izvadak i obrnuto, te informiranje učenika o nekim načinima prilagodbe notnog zapisa u izvornoj partiture tehničkim mogućnostima izvedbe na glasoviru (MZOŠ i HDGPP, 2008, str. 233).

Navedeni predmet bitan je za razvijanje vještine čitanja nota odnosno sviranja *a vista* (bez prethodne pripreme). Sadržaj predmeta se sastoji od usvajanja temeljnih znanja o tipovima i načinima notografije (sukladno različitim potrebama izvedbe), vježbi za praktično upoznavanje različitih partitura, vježbi čitanja i sviranja *a vista*, sviranja vokalnih partitura, upoznavanja jednostavnih instrumentalnih partitura te pisanih vježbi. Kompetencije koje se stječu pohađanjem ovoga predmeta samo su osnove – postavljaju se temelji za sviranje partitura i čitanje *a vista* koje je potrebno profesionalnim glazbenicima, ali i amaterima koji će se baviti izvedbom glazbe na ozbiljnijoj razini.

2.4. Visokoškolska razina

Visokoškolsko glazbeno obrazovanje, u trajanju od tri do pet godina, odvija se na ustanovama poput umjetničke visoke škole, odjela za glazbu pri sveučilištu, akademije ili konzervatorija. Da bi visokoškolsko glazbeno obrazovanje bilo kvalitetno, vrlo je važno da učenik prije upisa na studij posjeduje dobro razvijene glazbene kompetencije u svim područjima koje je stekao tijekom osnovnoškolske i srednjoškolske razine učenja glazbe. Visokoškolskim glazbenim obrazovanjem, to jest pohađanjem studija glazbe, ostvaruje se vrhunac umjetničkoga razvoja, a budući profesionalni glazbenici postižu izvrsnost i zrelost na umjetničkom, osobnom, emocionalnom i društvenom aspektu. To je također razdoblje u kojemu glazbenici još uvijek preispituju i tragaju za novim načinima glazbenoga izraza. Nakon završetka studija na visokoškolskoj glazbenoj ustanovi, svaki profesionalni glazbenik kreće drugačijim putem koji se može odnositi na karijeru samostalnog umjetnika/izvođača, dirigenta, skladatelja, člana ansambla ili na glazbenopedagošku djelatnost (Matoš, 2018). U narednim ću se potpoglavljima usredotočiti na studij glazbe na Muzičkoj akademiji Sveučilišta u Zagrebu te opisati stjecanje klavirskih kompetencija na studijskome programu Glazbena pedagogija.

2.4.1. Zahtjevi na kvalifikacijskom ispitu za upis studija

Prijemni ispit za studij Glazbene pedagogije, kao i za druge studijske programe, sadrži provjeru stručnih glazbenih znanja i vještina, koje se stječu u okviru prethodnog formalnog glazbenog obrazovanja. Prema *Pravilniku o postupku utvrđivanja rang-liste prijavljenih pristupnika za upise u prvu godinu studija Glazbene pedagogije*¹³, zahtjevi na prijemnom ispitu sastoje se od *pisanog ispita* i *praktičnog ispita*. Pisani se ispit ostvaruje u trima kategorijama, a to su teorija glazbe, diktat i harmonija. Sadržaj pisane provjere iz *teorije glazbe* čine tonski sustav, ljestvice, melodijski intervali, kvintakordi i obrati, septakordi i obrati, bilježenje notnih vrijednosti i stanki u jednostavnim i složenim mjerama te oznake za tempo, dinamiku i način izvođenja. Provjera vještina zapisivanja glazbe putem *diktata* uključuje jednoglasni melodijsko-ritamski diktat s jednostavnijim uklonima i mjestimičnim alteracijama, jednostavniji dvoglasni diktat bez modulacije te zapis niza trozvuka prema načelu srodnosti (dijatonska ili kromatska terčna i kvintna srodnost, kromatska promjena

¹³ <http://www.muza.unizg.hr/PRAVILNIK-O-RANG-LISTI-VELJACA-2020.pdf> (pristupljeno: 19.08.2020)

akorda). Provjera znanja iz područja *harmonije* obuhvaća četveroglasnu harmonizaciju zadanog obilježnog basa i četveroglasnu harmonizaciju zadanog soprana, uz primjenu kvintakorda i obrata te dominantnog septakorda i obrata kao minimalnih sredstava harmonizacije, a kao posljednji (treći) zadatak, izrađuje se dijatonska modulacija sa zadanim tonalitetima čiji harmonijski odnos (udaljenost po kvintnome krugu) sugerira i način moduliranja.

Praktičan dio ispita uključuje provjeru kompetencija iz područja *solfeggia* (pjevanje), harmonije na klaviru i klavira. Provjera glazbenih sposobnosti u okviru *solfeggia* uključuje *a vista* pjevanje melodijsko-ritamskog primjera iz glazbene literature s mjestimičnom primjenom alteriranih i kromatskih tonova. *Harmonija na klaviru* uključuje harmonizaciju durskih i molskih ljestvica do četiri predznaka (dur i melodijski mol) te sviranje proširenih kadenci u svim tonalitetima, položajima (tercni, kvintni, oktavni) i slogovima (tijesni, široki). U zahtjevima praktičnoga dijela ispita gdje se provjeravaju pristupnikove vještine sviranja *klavira* navodi se sljedeći program koji nije nužno izvoditi napamet:

- jedna etida – J. B. Cramera ili C. Czernya op. 299, ili teža od navedenih;
- J. S. Bach: dvoglasna ili troglasna invencija ili jedna teža skladba;
- jedna cijela sonata J. Haydna, W. A. Mozarta ili L. van Beethovena (osim op. 49).

Prema navedenim zahtjevima za upis studija Glazbene pedagogije, možemo vidjeti da su prethodno stečene klavirske kompetencije potrebne kako bi pristupnik mogao u cijelosti izvesti određena glazbena djela na klaviru te odsvirati harmonizaciju određene ljestvice i kadence koje su zadane na prijemnom ispitu. Pritom u ovom dijelu ispita najbolje rezultate u pravilu mogu ostvariti klaviristi koji su završili SGŠ, jer im je tijekom glazbenoga školovanja klavir bio primarni instrument. Uzimajući u obzir mnogo opširniji i zahtjevniji nastavni program te veću nastavnu satnicu klavira prije upisa studija, klaviristi u svakom slučaju imaju dovoljno razvijene klavirske vještine za kvalitetno realiziranje izazova postavljenih na prijemnom ispitu. Pristupnicima koji tijekom glazbenoga školovanja nisu bili klaviristi, praktični je dio prijemnog ispita daleko izazovniji te se podrazumijeva njihova temeljita priprema – koliko uz pomoć učitelja u glazbenoj školi, toliko i samostalno. Pohađanjem nastave *Glasovira obvezatnog*, njihova satnica je bila dvostruko manja, uz reducirani klavirski program. Učenici klaviristi su, za razliku od ostalih instrumentalista ili pjevača, iskusili i nastupe na klaviru pred publikom, bilo da je riječ o školskim koncertima i produkcijama ili regionalnim i državnim natjecanjima. Takva im iskustva uvelike mogu

pomoći u stresnoj situaciji polaganja prijemnog ispita, kada treba odsvirati nekoliko klavirskih djela pred višečlanim povjerenstvom. Kada govorimo o stečenim kompetencijama za sviranje kadenci i harmonizacije ljestvica u okviru provjere *harmonije na klaviru*, ovdje prednost imaju učenici sa završenim teorijskim smjerom. Oni su tijekom svoga srednjoškolskog glazbenog obrazovanja obrađivali više praktičnih zadataka, koji su ujedno i zahtjevniji i u odnosu na zadatke koje su imali instrumentalisti i pjevači, pa možemo reći da imaju bolje predispozicije za rješavanje takvih tipova zadataka, nego što to imaju učenici ostalih glazbenih smjerova¹⁴.

2.4.2. Stjecanje klavirskih kompetencija tijekom studija

Učitelji glazbe, koji će svoju glazbeno-pedagošku djelatnost realizirati u općeobrazovnim i glazbenim školama, osnovne kompetencije i stručna znanja stječu tijekom obrazovanja na visokoškolskoj glazbenoj ustanovi. Prethodno razvijene klavirske kompetencije i ostala glazbena znanja preduvjet su za upis na studij Glazbene pedagogije, što smo i pokušali argumentirati. Na visokoškolskoj glazbenoj ustanovi, u ovom konkretnom slučaju na Muzičkoj akademiji Sveučilišta u Zagrebu, potrebne klavirske kompetencije budućih glazbenih pedagoga usvajaju se na kolegijima Klavir obligatno, Harmonija na klaviru i Sviranje partitura. Nastava navedenih kolegija organizirana je na sljedeći način:

- a) *Klavir obligatno* traje četiri godine odnosno osam semestara, s time da akademska godina sadrži 30 sati predavanja. Nastavni sat traje 60 minuta, a nastava se održava individualno;
- b) *Harmonija na klaviru* traje četiri semestra kojima su obuhvaćene prve dvije godine studija. U jednoj se akademskoj godini također realizira po 30 sati predavanja, 15 u svakom semestru;
- c) *Sviranje partitura* počinje se pohađati na trećoj godini studija i traje četiri semestra, također s 30 sati predavanja u akademskoj godini.¹⁵

Kolegij *Klavir obligatno* studenti pohađaju tijekom osam semestara, od prve do četvrte godine studija, a nastava je organizirana individualno po jedan sat tjedno. Ciljevi su upoznavanje s klavirskom literaturom, ovladavanje propisanim programom s ciljem jasnog uočavanja problematike umjetničkog stvaralaštva, kao i stjecanje vještine sviranja u okviru

¹⁴ https://drive.google.com/drive/folders/1v_Qqxkn3RIpaCad5Hgwv8Cum5ulOr32V (Elaborat o studijskom programu, 2011, str. 13, 16) pristupljeno: 19.08.2020.

¹⁵ https://drive.google.com/drive/folders/1v_Qqxkn3RIpaCad5Hgwv8Cum5ulOr32V (pristupljeno: 29. 07. 2020.)

svake od navedenih struka¹⁶. Očekivani ishodi učenja su upoznavanje klavirske literature te svladavanje iste, potom upoznavanje glavnih stilova, stilski korektna interpretacija određenih skladbi te osvještavanje stečenoga znanja u povijesnom i stilskom kontekstu. Ishodi učenja na razini programa kojima predmet doprinosi navode da je student po završetku studija sposoban:

- kreirati, realizirati i izraziti svoje vlastite umjetničke koncepte;
- poznaje širok raspon stilova i ima razvijen individualni i prepoznatljiv izričaj u određenom glazbenom stilu;
- sposoban je na individualan način interpretirati i reproducirati notni/glazbeni materijal te isti predstaviti široj javnosti javnim nastupima i/ili projektima;
- razumije obrasce i procese na kojima se zasniva glazbena improvizacija te ih je sposoban primijeniti;
- ima razvijenu sposobnost kritičkog razvijanja ideja i argumenata te njihove prezentacije široj javnosti;
- ima u potpunosti razvijenu sposobnost učenja, samomotivacije i samostalnost u djelovanju, posebice u segmentu tehnika vježbanja;
- razumije međuodnose i međuzavisnost praktičnog i teorijskog djela studija.¹⁷

Nastava *Harmonije* i *Harmonije na klaviru* pohađa se tijekom četiriju semestara na prvim dvjema godinama studija. Organizacija nastave za kolegij Harmonija je dva sata tjedno, dok je za Harmoniju na klaviru jedan sat tjedno. U sklopu nastave Harmonije usvajaju se teorijska znanja i “pravila” vezana uz tzv. klasičnu harmoniju koja obuhvaća razdoblje baroka, klasicizma i romantizma. Stječe se vještina harmoniziranja melodija u četveroglasnom slogu, upotrebljavajući progresije kvintnih i tercnih srodnosti uz upotrebu prohodnih, izmjeničnih i neakordičnih tonova. Primjenom svih stečenih (teorijskih) znanja u okviru nastave, analiziraju se djela iz glazbene literature i dodatno se razvija harmonijska logika.

Ciljevi nastave Harmonije su razumijevanje glazbe, točnije, shvaćanje njezina harmonijskog (vertikalnog) ustroja, stjecanje vještine vokalnog aranžiranja, to jest vještine pripremanja bilo koje melodije ili pjesme za dvoglasni, troglasni ili četveroglasni zbor. Harmonija i Harmonija na klaviru su komplementarni kolegiji i kao takvi se nadopunjuju.

¹⁶ Misli se i na druge studijske programe uključujući Kompoziciju i teoriju glazbe te studij Dirigiranja.

¹⁷ https://drive.google.com/drive/folders/1v_Qqxkn3RIpaCad5Hgwv8Cum5ulOr32V (Elaborat o studijskom programu, 2011, str. 16-17) pristupljeno: 29.07.2020.

U okviru nastave potonjeg kolegija, stečena se teorijska znanja primjenjuju na klaviru. Sviraju se praktične vježbe poput harmoniziranja basovskih i sopranskih linija u okviru kratkih zadataka, harmoniziranja svih durskih i molskih ljestvica, izvođenja dijatonskih, kromatskih i enharmonijskih modulacija uz upotrebu prohodnih, izmjeničnih i neakordnih tonova, spajanja svih vrsta akorda upotrebom tercne i kvintne srodnosti te sviranja sekvenci i kadenci. Očekivani ishodi učenja na razini predmeta navode kako će student moći:

- harmonijski analizirati svaku vokalnu i instrumentalnu skladbu;
- harmonizirati svaku zadanu melodiju uključujući narodnu, dječju pjesmicu i sl.;
- zadanu melodiju (pjesmu) prirediti za četveroglasni, troglasni i dvoglasni zbor (uključujući dječji, ženski, muški i mješoviti zbor);
- na klaviru harmonizirati odnosno pratiti pjesme koje se pjevaju u školi;
- na klaviru pratiti dječje pjevanje didaktičkih primjera;
- uobličiti svoje glazbene zamisli prema stupnju vlastite skladateljske nadarenosti;
- teorijski poznavati sve vrste akorda i mogućnosti njihova međusobnog povezivanja.¹⁸

Na trećoj i četvrtoj godini studija, studenti pohađaju kolegij *Sviranje partitura* koji se tijekom četiriju semestara održava s jednim satom tjedno. U sklopu ovoga kolegija studenti upoznaju zborske i lakše orkestralne partiture. Sviraju se partiture u violinskom, basovom i starim ključevima koje su napisane za razne vokalne i instrumentalne sastave. Stječe se vještina brzog čitanja i sviranja *a vista*, što je važno za učitelje glazbe koji će u budućnosti te vještine svakodnevno primjenjivati u nastavi i drugim umjetničkim i glazbenim aktivnostima. Ciljevi ovog kolegija su upoznavanje zbornih i instrumentalnih skladbi različitih razdoblja i autora te stjecanje umijeća čitanja vokalnih i instrumentalnih troglasnih, četveroglasnih i peteroglasnih partitura. Očekivani ishodi učenja na razini predmeta navode vježbanje i usavršavanje u čitanju zbornih partitura, kako bi se vizualno i praktično na klaviru osposobilo studenta za praćenje većeg broja dionica, služeći se i starim ključevima uz violinski i basov ključ. Time student upoznaje zbornu literaturu, a djelomično i instrumentalnu, od razdoblja baroka pa sve do 20. stoljeća. Primjenjuje se adekvatna redukcija zapisa, transpozicija te pravilna upotreba položaja u okviru klavirskoga sloga, vodeći računa o karakterističnim zvučnim kombinacijama.¹⁹

¹⁸ https://drive.google.com/drive/folders/1v_Qqxkn3RIpaCad5Hgww8Cum5ulOr32V (Elaborat o studijskom programu, 2011, str. 55-56) pristupljeno: 29.07.2020.

¹⁹ https://drive.google.com/drive/folders/1v_Qqxkn3RIpaCad5Hgww8Cum5ulOr32V (Elaborat o studijskom programu, 2011, str. 98-99) pristupljeno 29.07.2020.

Uz navedene kolegije, klavirske se kompetencije manjim dijelom razvijaju i u okviru nastave Solfeggia B1-B4²⁰, namijenjenog studentima Glazbene pedagogije. Zbog buduće realizacije nastave u školi, svoje klavirsko-harmonijsko-improvizacijske vještine studenti primjenjuju tijekom harmoniziranja durskih i molskih tonaliteta na klaviru uz pjevanje glazbenom abecedom te apsolutnom ili relativnom solmizacijom. Nadalje, zbog buduće primjene pjesama u školi, zadatak studenata je vježbati i realizirati harmonijsku pratnju pjesama na klaviru uz pjevanje s tekstom, vodeći računa o čistoj intonaciji te jasnom izgovoru teksta, primjereno poučavanju pjesama u školi – učenici pjesme uče po sluhu pa učiteljeva interpretacija treba biti korektna. Nastava solfeggia se za glazbene pedagoge odvija tijekom osam semestara, od prve do četvrte godine studija s dva sata nastave tjedno, a pritom se od studenata po godinama studija zahtijeva sljedeće:

- prva godina studija – pjevanje i harmonizacija dječjih pjesama;
- druga godina studija - pjevanje i harmonizacija hrvatskih tradicijskih pjesama;
- treća godina studija - pjevanje i harmonizacija stranih tradicijskih pjesama;
- četvrta godina studija - pjevanje i harmonizacija popularnih pjesama, opernih i operetnih arija te *songova* iz mjuzikla, pjevanje (glazbenom abecedom, apsolutnom solmizacijom i relativnom solmizacijom) i harmonizacija durskih i molskih ljestvica.²¹

Dok se prethodno navedeni kolegiji temelje isključivo na sviranju, ovdje se pažnja posvećuje usklađivanju izvođačkih sposobnosti, stečenih harmonijskih znanja/vještina i ispravne vokalne reprodukcije teksta i/ili odgovarajuće solmizacije odnosno glazbene abecede.

Održavanje nastave Solfeggia i Glazbene kulture u glazbenim i općeobrazovnim školama, u okviru kolegija *Pedagoška praksa 1 i 2*, također od studenata iziskuje posjedovanje i primjenu određenih klavirskih vještina. Studenti prilikom održavanja nastave Solfeggia trebaju harmonizirati durske i molske tonalitete uz pjevanje solmizacije, potom osmisliti i izvoditi harmonijsku pratnju glazbenim primjerima iz literature i zapisanim melodijsko-ritamskim diktatima kao harmonijsku podlogu učenicima uz pjevanje te adekvatno i tehnički ispravno svirati ritamske i melodijsko-ritamske diktate, poštujući tempo i dinamiku. U realizaciji nastave Glazbene kulture, studenti svoje klavirske vještine najviše koriste prilikom demonstracije pjesama, gdje je potrebno za svaku pjesmu unaprijed

²⁰Nastava solfeggia se na Muzičkoj akademiji Sveučilišta u Zagrebu odvija u tri razine: (1) A razini za studente kompozicije, dirigiranja i teorije glazbe, (2) B razini za studente glazbene pedagogije i (3) C razini za studente muzikologije, solo pjevanja i svih instrumentalnih smjerova.

²¹https://moodle.srce.hr/20192020/pluginfile.php/3868528/mod_resource/content/1/SOLFEGGIO%20B4%20opis%20kolegi%20ja.pdf (pristupljeno: 12.08.2020.)

pripremiti klavirsku pratnju/aranžman ili *a vista* čitanjem notnoga materijala na licu mjesta harmonizirati pjesmu. Kako bi obrada pjesme protekla uspješno, student bi harmonizaciju pjesme zaista trebao imati “u malom prstu” jer se od njega istovremeno očekuje interpretacija teksta (sadržaja) pjesme, praćenje aktivnosti učenika i razredne dinamike, osmišljavanje i potom nadgledanje koreografije (pokreta) uz pjesmu te održavanje discipline u razredu. U nastavku slijedi tablični prikaz kolegija uz godinu studija/semestar i navedene ishode učenja (tablica 9).

Tablica 9: Kolegiji na studiju Glazbene pedagogije koji uključuju stjecanje klavirskih kompetencija²²

	godina/semestar	ishodi učenja
<i>Klavir obligatno</i>	1. – 4. godina/ 1. – 8. semestar	- upoznati pijanističku literaturu; - upoznati glavne stilove i stilski izvoditi određenu skladbu; - na individualan (jedinstveni) način interpretirati i reproducirati notni/glazbeni materijal te isti predstaviti široj javnosti javnim nastupima i/ili projektima; - stečeno znanje osvijestiti u povijesnom i stilskom kontekstu.
<i>Harmonija</i>	1. – 2. godina/ 1. – 4. semestar	- poznavati teorijski sve vrste akorda i mogućnosti njihovog međusobnog povezivanja; - harmonijski analizirati svaku skladbu - vokalnu i instrumentalnu – kojoj je takva analiza primjerena; - harmonizirati svaku zadanu melodiju (narodnu, dječju pjesmu i sl.); - zadanu melodiju (pjesmu) prirediti za četveroglasni, troglasni i dvoglasni zbor.
<i>Harmonija na klaviru</i>	1. – 2. godina/ 1. – 4. semestar	- na klaviru harmonizirati (pratiti) pjesme koje se pjevaju u školi; - na klaviru pratiti dječje pjevanje didaktičkih primjera; - harmonizirati svaku zadanu melodiju na klaviru (narodnu, dječju pjesmu i sl.).
<i>Sviranje partitura</i>	3. – 4. godina/ 5. – 8. semestar	- svjesno, s razumijevanjem pratiti i analizirati svaki tiskani notni tekst kao i njegovu zvučnu realizaciju i to u njegovoj vertikalnoj i horizontalnoj dimenziji; - vježbanje i usavršavanje u čitanju zbornih partitura; - stjecanje umijeća čitanja vokalnih i instrumentalnih partitura.
<i>Solfeggio</i>	1. – 4. godina/ 1. – 8. semestar	- detaljno poznavanje elemenata glazbe, razumijevanje njihove interakcije i načela njihove organizacije; - aktivno (pjevanjem i pratnjom na klaviru) upoznati umjetničke, narodne i dječje pjesme, koje će kao; budući učitelji primjenjivati u odgojno-obrazovnom procesu; - čitati i vokalno reproducirati primjere iz glazbene literature; - analizirati melodijsku, ritamsku, harmonijsku i oblikovnu strukturu glazbenih djela.
<i>Pedagoška praksa</i>	4. – 5. godina/ 7. – 10. semestar	- na adekvatan način prezentirati glazbene sadržaje u razrednoj nastavi - vještina izvođenja nastave Solfeggia u glazbenoj školi - vještina izvođenja nastave Glazbene kulture u osnovnoj školi - vještina izvođenja nastave Glazbene umjetnosti u gimnaziji.

²² https://drive.google.com/drive/folders/1v_Qqxkn3RIpaCad5Hgwv8Cum5ulOr32V (Elaborat o studijskom programu, 2011) pristupljeno 20.08.2020.

Ukoliko studenti tijekom studija redovito vježbaju i rade na razvoju vlastitih kompetencija u okviru navedenih predmeta, glazbeno-pedagoška djelatnost u budućnosti, po pitanju klavirskih kompetencija, ne bi trebala predstavljati problem. Svaki student ima različite predispozicije i na različitoj razini razvijene klavirske vještine i sposobnosti, dok dobro razvijene navedene kompetencije imaju veliki utjecaj na to koliko će učitelj glazbe koristiti klavir prilikom poučavanja glazbe u budućnosti.

3. Pregled klavirskih i improvizacijsko-stvaralačkih kompetencija učitelja glazbe

3. 1. Kompetencijski profil glazbenog pedagoga

Svaki posao zahtijeva određeni sklop kompetencija. U tom kontekstu, kompetencije su skup znanja, ponašanja, procesa mišljenja i stavova koji će se reflektirati u obavljanju posla koji doseže definirane elementarne temeljne i visoke razine standarda (Warr i Conner, 1992 prema Šulentić Begić, 2012). Kompetencije su kombinacije kognitivnih, motivacijskih, moralnih i socijalnih vještina dostupnih pojedincu, koje su pretpostavka uspješnoga ovladavanja širokim spektrom zahtjeva, zadataka, problema i ciljeva kroz primjereno razumijevanje i postupke (Weinert, 2001 prema Šulentić Begić 2012). Kompetencije se odnose na sposobnost pojedinca da, u skladu s očekivanjima koja od njega imamo kao stručnjaka kvalificiranoga za neko područje, odgovarajuće i učinkovito obavi određene zadatke (Kaslov, 2004 prema Šulentić Begić 2012). Prema Jurčiću (2014), kompetencijski profil učitelja u suvremenoj školi treba promatrati na dvije razine, a to su *pedagoške* kompetencije i *didaktičke* kompetencije učitelja. Pedagoške je kompetencije autor sustavno podijelio na osobnu, komunikacijsku, analitičku, socijalnu, emocionalnu, interkulturalnu i razvojnu kompetenciju te vještine u rješavanju problema, dok didaktičke kompetencije dijeli na metodologiju izgradnje predmetnog kurikuluma, organiziranje i vođenje odgojno-obrazovnog procesa, oblikovanje razredno-nastavnog ozračja, utvrđivanje učenikova postignuća u školi, te razvoj modela odgojnoga partnerstva roditelja i škole (Jurčić, 2014).

„Za uspješno izvođenje/organiziranje nastave glazbe, učitelj treba posjedovati glazbena znanja i vještine, znanja iz metodike nastave glazbe te pedagoško-psihološka znanja” (Šulentić Begić, 2012, str. 258). Kompetencijski profil glazbenog pedagoga jednak je kao i za svakog učitelja nekog drugog područja (ne nužno glazbenog), uz određene razlike i specifičnosti. Glazbeni pedagog je profesionalno obrazovana osoba za obavljanje rada u odgojno-obrazovnom sustavu, te uz pedagoške, didaktičke i metodičke kompetencije, treba posjedovati široki spektar glazbeno-teorijskoga znanja i imati dobro razvijene specifične vještine i sposobnosti, uključujući klavirske i improvizacijske kompetencije. Tijekom visokoškolskoga glazbenog obrazovanja na Muzičkoj akademiji, glazbeni pedagozi svoje psihološko-pedagoške kompetencije stječu na sljedećim kolegijima: Psihologija odgoja i obrazovanja, Didaktika, Osnove glazbene pedagogije, Glazbena pedagogija, Metodika

nastave teorijsko-glazbenih predmeta²³, Pedagoška praksa i Glazbena psihologija (Rojko, 2009, str. 31).

Cjeloživotno učenje također je neizostavni dio svakog profesionalnog glazbenika i glazbenog pedagoga: „Studij glazbe pojedincu pruža dovoljno glazbeno-stručnih znanja, ali ga ne može pripremiti za sve izazove u nastavi, stoga je cjeloživotno usavršavanje učitelja/nastavnika glazbenih škola neizostavan dio njihova profesionalnoga razvoja” (Matoš, 2018, str. 78). „Potreba za cjeloživotnim učenjem u glazbenoj je pedagogiji naprosto oduvijek postojala: sadašnji trenutak nije u tome nikakva iznimka. Svaki glazbeni pedagog koji drži do sebe i svoga dostojanstva učiti će i usavršavati se cijeloga života, ne zato što su se u tijeku njegova „brzog života“ dogodile neke velike promjene u struci, nego zato što *ništa nije tako dobro da ne bi moglo biti i bolje* (kako kaže jedna, mislim, irska poslovice) i zato što je učenje imanentno čovjeku, jer *onaj tko prestane učiti zapravo je mrtav čovjek* (opet neka izreka, ne znam čija) i jer je cilj života samorazvoj, kao što kaže O. Wilde (the aim of life is selfdevelopment)” (Rojko, 2009, str. 30). I naposljetku – „...kompetentan nastavnik uživa u svom poslu, ne troši energiju na razrednu nedisciplinu, ima autoritet kojeg učenici prihvaćaju i pedagoški takt kojim izaziva zadovoljstvo učenika nastavom” (Jurčić, 2014, str. 88).

3. 2. Klavirske kompetencije

Za uspješnu realizaciju odgojno-obrazovnoga procesa, uz sva ostala glazbeno-stručna znanja, potrebne su i profesionalne klavirske kompetencije koje Young (2013, prema Zdravković, 2018) naziva *funkcionalnim klavirskim vještinama*. Te su vještine, prema autoru, sljedeće: sviranje klavira solo, korepetiranje ansamblima, korepetiranje solistu na drugom glazbalu (što uključuje i korepeticiju *a vista* te improviziranje), sviranje akordnih progresija, harmoniziranje melodija, sviranje ljestvica, transponiranje melodija, transponiranje harmonizacija, transponiranje korepeticije, harmoniziranje melodija bez harmonijskih simbola, harmoniziranje melodije glavnim stupnjevima, *a vista* čitanje partiture, improviziranje melodija te pamćenje klavirskih sola (Young, 2013, prema Zdravković 2018, str. 40).

²³ Od akademske godine 2019./2020. dodaje se još nekoliko kolegija, uključujući i *Metodiku nastave solfeggia*.

Analizirajući klavirski program tijekom osnovnoškolskog i srednjoškolskog glazbenog obrazovanja, možemo vidjeti kako je glavni cilj nastave razvijanje klavirske tehnike i umjetničkog načina izvođenja glazbenih djela. Klavirske vještine i sposobnosti razvijaju se sviranjem tehničkih vježbi, etida i djela određenih razdoblja, dugogodišnjim radom i kontinuiranim vježbanjem. Sviraju se skladbe baroka, klasicizma, romantizma i 20. stoljeća, gdje učenik upoznaje djela mnogih glazbenih razdoblja te uči i proširuje svoj klavirski repertoar. Sadržaj rada u okviru nastave klavira za glazbenika klavirista zahtjevniji je i opsežniji od nastave *Klavira obvezatno* za učenike neklaviriste, jer je u prvom slučaju riječ o pohađanju nastave glazbala koji je učeniku primaran tijekom cijelog glazbenog obrazovanja. Puno se više pažnje i rada podređuje instrumentu i svim njegovim izražajnim sastavnicama, a učenika se odgaja kako bi na umjetnički način izvodio klavirska djela određenog razdoblja.

Ako postavimo pitanje stječu li *klaviristi* i *neklaviristi* u jednakoj mjeri klavirske vještine i sposobnosti, mogli bismo pokrenuti mnogo diskusija. Svaka osoba je drugačija pa se može očekivati da netko ima veće predispozicije za sviranje klavira, a netko manje. Motivacija i zalaganje učenika također su vrlo bitne komponente, koje će utjecati na kvalitetu nastave, kao i na sam razvoj kompetencija. Dobar i kvalitetan učitelj za svakog pojedinog učenika treba prilagoditi sadržaj rada prema njegovim sposobnostima i dosad razvijenim klavirskim vještinama (predispozicijama). Repertoar koji učenici *klaviristi* sviraju tijekom svog glazbenog obrazovanja je zahtjevniji i traži razvijenije klavirske vještine. Sadržaj rada za nastavu klavira koji smo analizirali u prethodnim poglavljima nije striktno određen, već je to osnovni okvir koji učiteljima služi kao putokaz koji im pomaže u određivanju klavirske literature i nastavnog programa za pojedinog učenika. Po pitanju svih proučenih nastavnih programa, primjećujem da je veliki naglasak na sadržaju rada, dok su ishodi učenja samo spomenuti i nedovoljno razrađeni.

Praksa pokazuje da su sadašnji i budući učitelji glazbe svoje klavirske vještine i sposobnosti razvili na određenoj razini i prije visokoškolskog glazbenog obrazovanja, pohađajući obvezatnu/obligatnu nastavu klavira odnosno nastavu klavira kao glavnog instrumenta tijekom osnovnoškolskog i srednjoškolskog glazbenog obrazovanja. Od iznimne je važnosti da se tijekom osnovne i srednje glazbene škole te vještine sviranja razvijaju na odgovarajućoj razini, kako bi se u budućnosti i tijekom studija moglo više napredovati i unaprjeđivati na kvalitetno postavljenim klavirskim temeljima. U jednom istraživačkom

projektu, koji se temelji na radu nastavnika glazbe u Sjevernoj Irskoj, istraživanje pokazuje da učitelji glazbe koji rade u općeobrazovnom školskom sustavu često imaju dobro razvijene klavirske kompetencije i prije nego su pohađali studij glazbene pedagogije (Sönmezöz, 2010).

Iz prethodno navedenih zahtjeva na kvalifikacijskom ispitu za upis studija Glazbene pedagogije, možemo zaključiti da gotovo svaki kandidat koji se prijavljuje na studij treba posjedovati klavirske kompetencije na određenoj razini. Te kompetencije razlikuju se kod svakog pojedinog kandidata, a uzrok različitosti kompetencija krije se u tome je li pojedincu klavir bio glavno ili sporedno (obvezatno) glazbalo. „Za studij glazbene pedagogije višestruko će biti korisniji diplomirani srednjoškolski pijanist koji može odsvirati sve što u takvom studiju treba moći odsvirati..” (Rojko, 2009, str. 34). Rojko nadalje daje usporedbu s drugim zemljama poput SAD-a, gdje nastavu glazbe vode stručni učitelji glazbe koji uz sva ostala znanja tijekom studija moraju usvojiti i metodike svih glazbala koja se poučavaju na određenom sveučilištu. Objasnjava kako je nastava glazbe drugačije koncipirana i sastoji se od kombinacije glazbene kulture i učenja sviranja odabranog glazbala. Takvo je učenje glazbala priprema za uključivanje u orkestre koji su sveprisutni u američkim srednjim školama. „Na Zapadu se glazbeni pedagozi toga profila, dakle, nastavnici glazbe u osnovnim školama, nastavnici glazbene pedagogije na studijima glazbe, pa i eventualni “teoretičari,” kojih na Zapadu zapravo i nema, regrutiraju iz redova instrumentalista, pjevača, kompozitora i dirigenata” (Rojko, 2009, str. 33). Nadalje, autor komentira i teorijski smjer u okviru srednjoškolskog glazbenog obrazovanja u Hrvatskoj: smatra kako je potpuno nepotreban jer se vještine sviranja instrumenta razvijaju dugi niz godina, a što se tiče ostalih teorijskih predmeta smatra kako su previše formalizirani i doslovno ne služe ničemu u praksi. “Te, tzv. teorijske odsjeke na srednjim glazbenim školama treba ukinuti, a na studij glazbene pedagogije primati kandidate koji dobro, na završnoj srednjoškolskoj razini sviraju neki instrument, najbolje klavir. Sve se njihovo srednjoškolsko “predznanje” – osim, jasno, instrumenta – bez ikakva problema može nadoknaditi. Zapravo, da budem sasvim radikalno, u glazbenom obrazovanju jedino je instrument taj koji zahtijeva višegodišnji kontinuirani trening“ (Rojko, 2009, str. 34).

Autor nadalje govori kako je općenito cijeli sustav glazbenoga obrazovanja previše formaliziran te se ne uči o konkretnim stvarima koje će učiteljima glazbe trebati u budućnosti u radu. „Student glazbene pedagogije koji je u srednjoj školi bio klavirist, na studiju nastavlja učiti logikom učenja klavira kao glavnoga predmeta. Uostalom, svi studenti koji uče klavir kao oblatni predmet uče ga tom logikom, jasno, svatko na svojoj razini. Sviraju se, dakle, etide, sonat(in)e, „komadi,“ „domaći autori“ itd., premda je više nego jasno da student nikad nigdje neće javno svirati taj repertoar. Ali nije stvar samo u tome. Studenti koji sviraju taj, ponekad vrlo zahtjevni repertoar, često nisu u stanju ex abrupto pratiti jednostavno dječje pjevanje u školi” (Rojko, 2012, str. 48). „Pri učenju instrumenta primjećuje se neka vrsta formalizma. Svi uče jednako, po istoj osnovnoj metodologiji, i to tako kao da će svi biti umjetnici solisti. Pojava se najbolje može pokazati na primjeru učenja klavira, jer klavir uče gotovo svi, kao glavni ili kao tzv. oblatni predmet. Bez obzira, dakle, na to je li klavir glavni ili sporedni predmet, on se uči na manje ili više isti način, logikom učenja glavnoga predmeta, na istim tehničkim vježbama, ljestvicama, etidama, invencijama, sonatinama, sonatama itd. Različita je uglavnom samo brzina učenja i u krajnjoj konzekvenciji, količina svladanoga „gradiva,“ tj. krajnja granica do koje se došlo” (Rojko, 2012, str. 48).

Vezano uz stjecanje klavirskih kompetencija tijekom osnovne glazbene škole, Rojko također komentira kako je nastava instrumenta formalizirana i neadekvatno organizirana. „U praksi se, nažalost, događa i to da se i prava glazba tretira više kao didaktički materijal nego kao nešto što je samo po sebi vrijedno znati. Zapravo je to obilježje velikog dijela nastave u osnovnoj glazbenoj školi: učenici prosviravaju zadane skladbe, koje se u određenom trenutku napuste prelaskom na druge, slične („ajde, to ćemo sad pustiti, za sljedeći put pogledaj posebno broj taj i taj“), a da gotovo ni jedna od njih ne ostane zapamćena. Učenik osnovne glazbene škole zna svirati samo ono što trenutačno uči (vježba). On gotovo u pravilu sasvim zaboravi skladbe koje je svirao prije onih koje svira sada, a kad završi osnovnu glazbenu školu, obično tako temeljito sve zaboravi kao da nikad ništa nije niti učio” (Rojko, 2012, str. 47).

3. 3. Improvizacijsko-stvaralačke kompetencije

Kada govorimo o improvizacijsko-stvaralačkim vještinama učitelja, trebamo za početak dotaknuti pojam kreativnosti koji je jedan od preduvjeta za realizaciju navedenih vještina. Kreativnost je jedan vrlo kompleksan pojam koji zapravo nema svoju jedinstvenu definiciju. Neke od najčešćih definicija kreativnosti u suvremenoj psihologiji su sljedeće:

- a. kreativnost je sposobnost stvaranja nečega novog, bilo da je riječ o rješavanju problema, novoj metodi, novom uređaju ili novom umjetničkom djelu;²⁴
- b. kreativnost je sposobnost gledanja na stvari u novom i neobičnom svjetlu, sposobnost viđenja i rješavanja problema na poseban i neobičan način;²⁵
- c. kreativnost je sposobnost stvaranja jedinstvenoga i novoga rješenja, ideja ili proizvoda.²⁶

Za primjenu kreativnosti u bilo kojem području, prvenstveno je potrebno znanje i poznavanje činjenica iz određenog područja u kojem želimo biti kreativni te je, prema tome, kreativnost zapravo povezivanje starih informacija na novi način. Kreativni su pojedinci vrlo često uspješni u malom broju područja, najčešće samo u jednom.²⁷ Kreativno promišljanje je proces koji prije svog kreativnog ishoda ima nekoliko stupnjeva, a to su:

- a. *preparacija* – uključuje upoznavanje specifičnog problema koji mora biti riješen i pripremu za njegovo rješavanje;
- b. *inkubacija* – dio procesa u kojemu se događaju paralelne mentalne asocijacije;
- c. *uvid* – iznenadno ili naglo rješenje;
- d. *evaluacija i elaboracija* – prevođenje rješenja u proizvod koji je prihvatljiv okolini.²⁸

Dodatnu je podjelu kreativnosti napravio američki znanstvenik na području obrazovanja James Melvin Rhodes, koji je takozvanim *4 P's modelom kreativnosti* napravio razlučivanje kreativnosti na: (1) kreativne osobe, (2) kreativan proizvod, (3) kreativan proces i (4) kreativnu okolinu. Nadalje, vezano uz samu nastavu, stvaralaštvo i kreativnost su postali vrlo važni čimbenici u suvremenom društvu. Danas se uz znanje traži i originalnost i nove ideje, koje se naravno vežu uz kreativne osobine pojedinca. U našem se sustavu obrazovanja

²⁴ <https://www.britannica.com/topic/creativity> (pristupljeno 22.08.2020.)

²⁵ <http://www.kreativa-centar.hr/kreativnost/> (pristupljeno 22.08.2020.)

²⁶ <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=33832> (pristupljeno 22.08.2020.)

²⁷ <http://www.kreativa-centar.hr/kreativnost/> (pristupljeno 23.08.2020.)

²⁸ <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=33832> (pristupljeno 22.08.2020.)

te vrijednosti još dovoljno ne prepoznaju i premalo se pažnje posvećuje razvoju djetetove kreativnosti (Bačlija Sušić, Sućeska Ligutić, 2017). Bognar (2011) ističe kako škola ima kontraproduktivan učinak na kreativnost, a razlog tome je konvergentni način razmišljanja koji u pravilu nudi uvijek samo jedno rješenje i gledanje u jednom pravcu, što je neusklađeno s procesom kreativnosti i divergentnim mišljenjem koje je ujedno i sinonim za kreativnost. Djecu treba učiti da postanu kreativne osobe koje su same u stanju improvizirati i donositi razne inovacije. „Kreativnost podrazumijeva upotrebu divergentnog mišljenja te pronalaženje novih i originalnih ideja te odgovora na isto pitanje ili problem. Ona je inherentni potencijal svakog djeteta, koji je važno poticati od djetetove rane dobi” (Bačlija Sušić, Sućeska Ligutić, 2017, str. 74). Buduće bi učitelje glazbe – i općenito sve učitelje – trebalo tijekom studija dodatno educirati za primjenu kreativnosti u nastavi, ukazujući im na mnoge aktivnosti, metode i tehnike koje će služiti za kreativniju i zanimljiviju realizaciju same nastave.

Promišljajući o navedenome u kontekstu klavirskih kompetencija, može se zaključiti sljedeće: da bi improvizacija na instrumentu bila uspješna, uz kreativnost su kao preduvjet nužne specifične glazbene vještine i sva stečena znanja prilikom formalnog i neformalnog glazbenog obrazovanja. Glazbenik koji improvizira na instrumentu, u ovom slučaju na klaviru, mora dobro poznavati teoriju glazbe i harmoniju te imati dobro razvijene izvođačke vještine uz vještine sviranja harmonije na klaviru. Improvizacija se smatra velikom umjetnošću, upravo zbog toga što zahtijeva visoki stupanj muzikalnosti i stvaralačke nadarenosti. Izvođač u improvizaciju unosi svoje vlastite ideje koje uvijek moraju biti prirodne, logične, bogate, nove, originalne i jedinstvene.²⁹

Groveov glazbeni rječnik (1991) definira improvizaciju kao umijeće razmišljanja i izvođenja glazbe istovremeno. Prema *Hrvatskoj enciklopediji*, improvizacija u glazbi je slobodno odnosno spontano pronalaženje i istodobno izvođenje glazbenih zamisli, koje se ne zapisuju kao trajno djelo, za razliku od postupka skladanja. „Ostvaruje se ovisno o zadanome melodijskom ili ritmičkom motivu te postojećim stilskim modelima.”³⁰ Improvizacija je, prema Bačliji Sušić (2016), vrsta stvaralačkog čina koji se razlikuje od pisanog načina oblikovanja glazbe te je slična nepripremljenom, improviziranom izrazu ideja u govoru: „Elly Bašić je definirala improvizaciju kao stvaranje novih, originalnih ideja ili pak kao nadogradnju već postojećih. Improvizacija bi bila dio stvaralačkog potencijala čovjeka i rezultat čovjekove težnje za izrazom, koji se može pojaviti u svim područjima ljudske

²⁹ https://en.wikipedia.org/wiki/Musical_improvisation (pristupljeno 23.08.2020.)

³⁰ <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=27228> (pristupljeno 19.06.2020.)

aktivnosti. Za razliku od uobičajenih načina improvizacije u glazbenoj naobrazbi prema kojima se učenik veže uz modele i sheme koji prevladavaju u glazbi koju stvara, Elly Bašić je isticala sasvim slobodne, ničim sputane improvizacije čiji je osnovni smisao oslobađanje djetetove mašte i kreativnosti, bez obzira na produkt stvaranja” (Bačlija Sušić, 2016, str. 107). „Improvizirajući potpuno slobodno, spontano ili uz određene smjernice i okvire, učenik kreira i stvara, izražava se i doživljava ljepotu glazbe, što osobito pozitivno utječe na njegov cjelovit razvoj” (Bačlija Sušić, 2016, str. 101).

Klavir je glazbalo koje će učitelji glazbe učestalo koristiti u odgojno-obrazovnom procesu, bilo u nastavi teorijskih predmeta, Glazbene kulture ili u nastavi skupnog muziciranja, pa je bitno da učitelj uz izvođačke klavirske vještine razvije i vještinu improviziranja na klaviru. Improvizacijske kompetencije jedan su vrlo složen sklop mnogih drugih kompetencija koje se stječu tijekom cjeloživotnog glazbenog obrazovanja, a ovdje ističemo *klavirsku improvizaciju* jer smo se na taj način nadovezali na klavirske kompetencije. Improvizacija je vezana uz slobodno stvaralaštvo koje je spontano i nastaje na licu mjesta, a da bismo imali dobro razvijene improvizacijske vještine, trebamo mnogo rada uložiti u sam proces improvizacije. Drugim rječima, sva teorijska i praktična znanja i vještine koja smo stekli tijekom formalnog, pa i neformalnog glazbenog obrazovanja, trebamo moći primijeniti u trenutku izvedbe improvizacije. Svaki učitelj glazbe ima onoliko razvijene improvizacijske kompetencije koliko je rada posvetio razvijanju te vještine, koliko je teorijskih i praktičkih znanja usvojio tijekom studija i cijeloživotnoga glazbenog obrazovanja, te ih koristio u svrhu slobodnog stvaralaštva i improviziranja. Prema tome, klavirske i improvizacijske kompetencije nisu jednako prisutne kod svih učitelja glazbe.

Improvizacijske kompetencije nisu preduvjet za obavljanje glazbeno-pedagoškog poziva, ali su one u današnje vrijeme vrlo korisne i rezultiraju učiteljevim kreativnijim pristupom nastavi glazbe. Kreativnost i improvizacija u nastavi imaju veliku važnost – ukoliko je riječ o učitelju koji je kreativan i koristi otvoreni pristup u svome radu, učenicima će nastava biti zanimljivija i bit će motivirani te zainteresirani za glazbene aktivnosti, kao i za samu glazbu. „Kreativnost pak snažno potiče kvalitetu nastave i čini je neusporedivo učinkovitijom od uobičajene nastave koja pati od dosade i da bi se uopće odvijala mora se zasnivati na strahu i raznim vrstama pritiska” (Bognar, 2011, str. 18-19).

4. Primjena klavirskih i improvizacijskih kompetencija u nastavi pojedinih predmeta

Klavirske i improvizacijske kompetencije učiteljima glazbe će biti potrebne za realizaciju mnogih stručno-glazbenih predmeta. Diplomirani skladatelji i glazbeni teoretičari, ukoliko će obavljati glazbeno-pedagošku djelatnost, svoje će klavirske kompetencije ponajviše primjenjivati prilikom realizacije *harmonije na klaviru*, praktičnog dijela nastave Harmonije, u nastavi *Solfeggio* te na predmetu Čitanje i sviranje partitura u okviru srednjoškolskoga glazbenog obrazovanja. U ovom ću se poglavlju posebno osvrnuti na predmete *Solfeggio*, Glazbena kultura i Zbor, a razlog tome je specifičan profil glazbenog pedagoga koji u pravilu realizira nastavu upravo ovih predmeta.

4. 1. Solfeggio

Solfeggio je glazbeno-teorijski predmet koji je neizostavni dio glazbenog obrazovanja na svim razinama te u svim umjetničkim smjerovima (programima). U nastavi toga predmeta stječu se intonacijska i ritamska znanja i vještine koja onome tko ih je stekao omogućuju da, u najširem smislu te riječi, razumije glazbenu strukturu. Struktura svakog glazbenog djela sastoji se od različitih glazbenih elemenata kao što su ritam, melodija, dinamika, harmonija i forma, koji se međusobno isprepliću. Svi se navedeni elementi u nastavi obrađuju pojedinačno (npr. odvojene ritamske vježbe i melodijske vježbe), ali se putem različitih zadataka i prožimaju (npr. melodijsko-ritamske vježbe). Upravo zbog kompleksnosti prožimanja svih elemenata koji sačinjavaju glazbenu strukturu, Solfeggio je predmet koji zahtijeva dugogodišnji proces učenja i svladavanja vještina te ga možemo promatrati kao proces učenja glazbenog jezika.³¹

Po završetku studija, magistar glazbene pedagogije osposobljen je za rad u osnovnim općeobrazovnim školama i gimnazijama te osnovnim, a djelomično i srednjim glazbenim školama, kao nastavnik teorijskih glazbenih predmeta.³² U praksi vrlo često zbog nedostatka adekvatnijeg kadra učitelja, glazbeni pedagozi održavaju nastavu i na srednjoškolskoj razini. „Problemi se javljaju i u području kvalifikacija – zbog nedostatka potrebnih stručnjaka, radna mjesta u glazbenim školama upražnjavaju se nestručnim radnim kadrom” (Matoš, 2018, str.

³¹ <https://www.muzickiatelje.hr/solfeggio.php> (pristupljeno 25.06.2020.)

³² <http://www.muza.unizg.hr/studiji/integrirani-sveucilisni-studij-glazbena-pedagogija/#kompetencije> (pristupljeno 13.08.2020.)

77). Učestali slučajevi su da nastavu glazbala u osnovnim i srednjim glazbenim školama ostvaruju glazbenici sa srednjom stručnom spremom, nastavu teorijskih glazbenih predmeta u srednjim glazbenim školama ostvaruju diplomirani glazbeni pedagozi, te nastavu glasovira u osnovnim glazbenim školama ostvaruju diplomirani profesori teorijskih glazbenih predmeta, glazbeni pedagozi, dirigenti ili skladatelji (Matoš, 2018, str. 78).

Kao budući glazbeni pedagog, ovdje ću se ponajviše osvrnuti na nastavu Solfeggia u osnovnoškolskom glazbenom obrazovanju, uzimajući u obzir kako je za nastavu srednjoškolskog Solfeggia predodređeno da je održavaju diplomirani skladatelji i glazbeni teoretičari. Nastava Solfeggia obvezna je sa sve učenike tijekom osnovnoškolskog glazbenog obrazovanja i održava se dvaput tjedno po 45 minuta. Propisani nastavni program, tijekom svih šest godina osnovnoškolskog glazbenog obrazovanja, uključuje upoznavanje i razvijanje glazbene pismenosti, upoznavanje raznih znakova i oznaka poput oznaka za ponavljanje, dinamičkih oznaka, oznaka za tempo i za način izvođenja. S učenicima se radi na upoznavanju ljestvica/tonaliteta, intervala, akorda i njihove strukture. Upoznaju se jednostavne i složene mjere u okviru kojih se obrađuju notna trajanja i stanke te različite ritamske figure i kombinacije. Praktičnim vježbanjem u okviru melodijskih, ritamskih i melodijsko-ritamskih diktata, vokaliza, prepoznavanja intervala i akorda te pjevanjem primjera iz literature, učenici razvijaju glazbeni sluh te stječu nova glazbena znanja i obogaćuju svoj glazbeni jezik.

Nastava Solfeggia, koja bi se odvijala bez klavira, gotovo je nezamisliva. Klavir ima vrlo značajnu ulogu u nastavi Solfeggia jer se gotovo svi glazbeni pojmovi i elementi koji se obrađuju u nastavi mogu praktično prikazati i demonstrirati na klaviru. Uzmimo primjer usporedbe pojmova “melodija” i “harmonija” – na vrlo jednostavan način učenicima možemo odsvirati neku melodiju koja je jednoglasna i zatim harmonizaciju te melodije. Tu učenici odmah slušno usvajaju određene glazbene pojmove, u ovom slučaju pojmove *melodija*, *harmonija*, *jednoglasje*, *višeglasje*. Istodobno s učenicima možemo pokrenuti razgovor o *boji* i *teksturi* (slogu) te melodije kada je odsvirana jednoglasno i u četveroglasju. Zatim možemo odsvirati tri do četiri različite harmonizacije, stvarajući različiti glazbeni dojam za istu melodiju, pritom koristeći možda i drugi glazbeni žanr pa komentirati s učenicima koji im se više svidio i zašto, kako bi opisali određenu harmonizaciju te melodije i slično.

Klavir primjenjujemo najviše kod usvajanja novih glazbenih pojmova, koji su ujedno slušni pojmovi, a ne samo teorijski. To se najviše odnosi na učenje intervala i akorda koje nakon teorijskog i usmenog izlaganja moramo također slušno osvijestiti i razumjeti. Sviranje klavira u nastavi Solfeggia uvijek mora biti korektno, što znači da će učitelj paziti na izvedbu točnih tonskih visina, adekvatan tempo, pravilnu izvedbu ritamskih figura i kombinacija, a po potrebi in a dinamiku te način izvođenja. Nedovoljno razvijene klavirske vještine i sposobnosti učitelja dovode do poteškoća u sviranju i mnogih problema u realizaciji same nastave, a to su primjerice nekorektno izvođenje ritamskog diktata, gdje učitelj nije u tempu i ne poštuje odnos između teških i lakih doba, nekorektno izvođenje melodijsko-ritamskog diktata, gdje učitelj svira u presporom ili prebrzom tempu ili čak varira i odstupa od glavnog tempa u kojem je krenuo svirati diktat, pretiho i nerazumljivo sviranje diktata, sviranje vokalize u prebrzom tempu, sviranje intervala i akorda bez dodatnih pojašnjenja učenicima koristeći razne asocijacije za lakše pamćenje tih glazbenih pojmova i pojedinačno rastavlajući tonove ukoliko se radi o intervalima, trozvucima i četverozvucima. Klavir se, dakle, koristi kao *demonstracijsko sredstvo* kojime “prikazujemo” glazbeni materijal koji učenici trebaju prepoznati i/ili zapisati, međutim, klavir se u jednakoj mjeri koristi kao *pratnja* prilikom pjevanja ljestvica i glazbenih primjera. Pritom učenicima u većini slučajeva pomažemo pri intoniranju, svirajući glavnu melodiju uz harmonizaciju ili, još bolje, svirajući samo harmonizaciju, tražeći od učenika samostalno intoniranje glavne melodije.

U nastavnom programu također je navedeno područje *slušanje glazbe* koja prikazuje sljedeće ishode:

- slušajući glazbu, prepoznati usvojene pojmove u dinamici i tempu;
- prepoznati zvuk različitih glazbala, odnosno različitih izvođačkih sastava;
- osvijestiti najjednostavnije oblike iz svirane literature;
- slušanje dvodijelne i trodjelne pjesme;
- slušati vrijedna glazbena djela u svrhu razvijanja glazbenog ukusa kod učenika;
- upoznati osnovne različitosti pojedinih razdoblja i njihovih glazbenih predstavnika (MZOŠ i HDGPP, 2006, str. 15).

Ako smo vješti na klaviru, učenike možemo pripremiti za slušanje glazbenog djela tako što ćemo ga prvo odsvirati (u cijelosti ili u fragmentima). Za razliku od slušanja audiosnimke preko zvučnika, učenicima će biti mnogo zanimljivije ako im učitelj na licu mjesta umjetnički izvede odnosno odsvira na klaviru neku skladbu. Na taj način učenici

upoznaju glazbenu literaturu, razdoblje i skladatelja na mnogo zanimljiviji način, te kod njih istodobno potičemo radoznalost i motivaciju, a možda i interes za sviranjem klavira. Nakon izvedbe, s učenicima možemo razgovarati o svim navedenim glazbenim elementima kao što su dinamika, tempo i boja, te im pomoći osvijestiti elemente oblikovanja glazbenoga djela (motiv, fraza, rečenica) i najjednostavnije glazbene oblike. Svirajući klavirski repertoar ili klavirske obrade djela namijenjenih drugim sastavima, u nastavi Solfeggia razvijamo učenikov glazbeni ukus, obogaćujemo njegovo poznavanje glazbene literature te upoznajemo glazbeno-stilska razdoblja i skladatelje.

Nastava *Solfeggia* prema nastavnom programu uključuje i komponentu *stvaralački rad* pod kojim se navodi:

- melodijska, ritamska i melodijsko-ritamska improvizacija;
- dovršiti počete melodijske i ritamske cjeline (dominanta – tonika);
- samostalno napisati melodijsko-ritamsku cjelinu;
- realizirati melodiju na tekst dječje pjesmice;
- improvizirati melodiju na notnome modulatoru (MZOŠ i HDGPP, 2006, str. 15).

U okviru stvaralačkoga rada u nastavi Solfeggia, klavirske i improvizacijske kompetencije učitelja od velikog su značaja. Ovdje je najvažnije da kod učenika pobudimo kreativnost i kreativni način razmišljanja. To ćemo postići ukoliko smo i sami vrlo kreativni te originalnim i zanimljivim idejama dajemo učenicima motivaciju i primjer. Konkretno, možemo raditi na improviziranju određenog ritamskog obrasca koji će jedna grupa učenika konstantno ponavljati te će se zatim priključiti duga grupa s kraćim ritamskim vrijednostima. Učitelj zatim, improvizirajući na klaviru, može stvoriti određenu melodiju oblika male ili velike periode, kojoj će pridružiti harmonizaciju koju će ponavljati sve dok učenici održavaju “sukob” dvaju ritamskih obrazaca, slušajući pritom ono što učitelj svira za klavirom. Ovdje učitelj može dodati slobodnu improvizaciju po želji, ali na način da ne izlazi iz okvira glavne melodije, kako ne bi previše zbunio učenike. Isto tako, učitelj može pjevati improviziranu melodiju solmizacijom ili glazbenom abecedom, nakon čega će se uključiti učenici. Stvaralački rad može uključivati i dovršavanje određene ritamske ili melodijske cjeline gdje se učenici javljaju sa svojim idejama. Ovdje se uloga učitelja ponajprije odnosi na podržavanje učenika u njihovim idejama, pritom im sugerirajući i neke vlastite zamisli. U nižim razredima osnovne glazbene škole na Solfeggiu s učenicima možemo uglazbiti tekst koji su oni sami kreirali te tako stvoriti novu dječju pjesmu, na način da učitelj klavirskom

improvizacijom stvara novu melodiju uz akordičku pratnju na tekst pjesme koja će učenicima biti bliska i lako pamtljiva. Cilj stvaralačkoga rada je pobuditi kreativnost i slobodu kod učenika te ih potaknuti i motivirati da sami kreiraju i stvaraju nove glazbene ideje, ne strahujući od “pogrešaka”.

4. 2. Glazbena kultura

„Cilj nastave glazbe u općeobrazovnoj školi uvođenje je učenika u glazbenu kulturu, upoznavanje osnovnih elemenata glazbenoga jezika, razvijanje glazbene kreativnosti, uspostavljanje i usvajanje vrijednosnih mjerila za (kritičko i estetsko) procjenjivanje glazbe” (MZOŠ, 2006, str. 66). Prema novoj odluci o donošenju kurikuluma za nastavu Glazbene kulture iz 2019. godine, odgojno-obrazovni ciljevi učenja i poučavanja su sljedeći:

- omogućiti društveno-emocionalni razvoj svih učenika, uključujući darovite i učenike s teškoćama;
- poticati razvoj glazbenih sposobnosti svih učenika u skladu s individualnim sposobnostima pojedinca;
- potaknuti učenike na aktivno bavljenje glazbom i sudjelovanje u kulturnom životu zajednice;
- upoznati učenike s glazbenom umjetnošću putem kvalitetnih i reprezentativnih ostvarenja glazbe različita podrijetla te različitih stilova i vrsta;
- potaknuti razvijanje glazbenoga ukusa i kritičkoga mišljenja;
- potaknuti razumijevanje interdisciplinarnih karakteristika i mogućnosti glazbe;
- osvijestiti vrijednosti regionalne, nacionalne i europske kulturne baštine u kontekstu svjetske kulture;
- razviti kulturno razumijevanje i interkulturalne kompetencije putem izgrađivanja odnosa prema vlastitoj i otvorenog pristupa prema drugim glazbenim kulturama (MZO, 2019, str. 8).

Sve do trećeg razreda osnovne škole razrednu nastavu glazbene kulture realiziraju učitelji razredne nastave koji svoje kompetencije stječu na drugi način. S obzirom da u pravilu prije studija nisu pohađali glazbeno obrazovanje ovdje nailazimo na brojne probleme koji se prvenstveno odnose na nedostatak klavirskih kompetencija tog profila učitelja. Predmetna nastava Glazbene kulture započinje u četvrtom razredu osnovne škole. U nastavi, središte pozornosti je usmjereno na učenikove glazbene aktivnosti putem kojih upoznaje glazbu te razvija i obogaćuje svoj umjetnički ukus. Aktivnosti koje obuhvaća nastava Glazbene kulture su pjevanje, slušanje i upoznavanje glazbe, izvođenje glazbe i glazbeno pismo (informativno) te glazbene igre odnosno slobodno improvizirano ritmiziranje, kretanje na glazbu, ples i sviranje. Što se tiče samog programa nastave, on je otvoren i uz obavezne sadržaje omogućava učitelju da slobodno organizira sat na svoj način i pritom uzima u obzir ideje, želje i mogućnosti učenika. Obvezni dio sadržaja uključuje slušanje i upoznavanje svih javnih oblika glazbe: učenike treba upoznati s klasičnom glazbom, domaćom i stranom tradicijskom glazbom, *jazzom* i popularnim glazbenim žanrovima, pritom pružajući učenicima široku paletu glazbenih djela uz koje će obogaćivati i razvijati svoj glazbeni i osjećajni svijet te izoštravati umjetnički i glazbeni ukus (MZOŠ, 2006; MZO, 2019).

Klavir je također prisutan u nastavi Glazbene kulture u općeobrazovnoj školi. Glazbene aktivnosti poput aktivnog slušanja glazbe i pjevanja pjesama najviše su prisutni u nastavi. Učenici pjesme uče po sluhu, a ne prema notnom tekstu i pritom praksa pokazuje da se pjevanje pjesama gotovo uvijek odvija uz akordičku pratnju na klaviru, a vrlo rijetko *a cappella*. Ovdje učitelj mora posjedovati klavirske vještine kao što su korektna harmonizacija melodije, transponiranje melodije ukoliko je učenicima glazbeni primjer previsok ili prenizak za pjevanje te improvizacijske vještine, gdje će učitelj na svoj specifičan, originalni način napraviti klavirski aranžman za određenu pjesmu. Učitelj može direktno svirati melodiju pjesme iz nota *a vista*, harmonizirati je akordičnom pratnjom i improvizirati klavirski aranžman. Nadalje, može unaprijed pripremiti svoj klavirski aranžman za određenu pjesmu koju će uvježbati za sviranje na satu. Izvođenje glazbe u nastavi Glazbene kulture uključuje i pjevanje durskih i molskih ljestvica, osnovno upoznavanje glazbenog pisma i učiteljev slobodan izbor aktivnosti gdje je sviranje klavira također prisutno u realizaciji tih aktivnosti (primjerice različite glazbene igre). Slobodne kreativne aktivnosti koje uključuju improvizirano ritmiziranje, kretanje na glazbu, ples i sviranje ovise naravno o učiteljevoj kreativnosti i načinu poučavanja. Jedna od brojnih aktivnosti koje možemo provoditi kako bismo pobudili kreativnost kod učenika može biti *stvaranje razredne pjesme*, slično kao što

sam opisao u okviru nastave Solfeggia. Učenicima ovdje dajemo slobodu pri osmišljavanju tematike (sadržaja) pjesme, a potom i samoga teksta, a učitelj svojim doprinosom kreira novu, jednostavnu i zanimljivu melodiju koju će obogatiti pratnjom odnosno aranžmanom.

Kurikulum, kao što je već spomenuto, uključuje i upoznavanje popularne glazbe. Mladima je popularna glazba vrlo bliska te se postavlja pitanje je li ista u nastavi potrebna: „Glazbeni ukus mladih danas je gotovo u potpunosti okrenut različitim vrstama popularne glazbe. Tome najviše pridonose masovni mediji. Stoga se problem masovnih medija, za glazbenu pedagogiju svodi na problem popularne glazbe i na pitanje: što učiniti s tom glazbom u školi” (Rojko, 2012, str. 35). „Smatrajući da je odnos mladih prema popularnoj glazbi, takav kakav jest, nešto prirodno, nešto čemu mlade ne bi trebalo sputavati – neki glazbeni pedagozi misle da treba uspostaviti kriterije koji bi omogućili ispravno vrednovanje te glazbe” (Rojko, 2012, str. 37).

Tolerirajući glazbeni ukus svojih učenika, učitelj mora nastojati kod učenika razviti ukus za umjetničku glazbu. To je najbolje jamstvo da će se moći kritički suditi i o popularnoj i o svakoj drugoj glazbi (Rojko, 2012). Prema mojem mišljenju, popularnu glazbu bi (ipak) trebalo uvrstiti u nastavu Glazbene kulture, ali kroz jedan drugačiji pristup koji se temelji na stvaralaštvu, kreativnosti i improvizaciji. Na taj način potičemo kod učenika puno veću motivaciju, kreativnost i volju za glazbenom aktivnosti jer se radi o njima bliskoj glazbi. I ovdje će biti prisutna primjena klavirskih kompetencija učitelja koji će učenicima demonstrirati popularnu glazbu vlastitom (samostalnom) izvedbom, ili pak izvedom pratnje uz pjevanje učenika.

4. 3. Zbor

„Kao najelementarniji, najspontaniji i najprirodniji način glazbenog ponašanja čovjeka, pjevanje je ona aktivnost koja ne samo da je u nastavi glazbe oduvijek prisutna nego je toj nastavi u najvećem dijelu povijesti davala bitan pečat” (Rojko, 2012, str. 54). Sydow kaže da čovjek pjeva zato što je pjevanje „izraz jednoga prirodnog životnog osjećaja i životne volje“ (Sydow, 1954, prema Rojko, 2012, str. 57). Slično misli i Goebel kad kaže da „učenici imaju jaku prirodnu želju za pjevanjem,“ pa nastavlja kako je to „najpovoljniji oblik djelatnosti u glazbenoj nastavi jer se tako ostvaruje socijalizacija, razvija zajedništvo i

međuljudski odnosi, postiže opuštanje, popravlja pamćenje, koncentracija, spontanost reagiranja, vježba ustrajnost, poboljšava disanje i razvija glas“ (Goebel, 1978, prema Rojko, 2012, str. 57).

Već u najranijim godinama života djeca pokazuju veliki interes prema glazbi i pjevanju. Aktivno sudjelovanje u dječjem zboru nije samo pjevanje zborskoga repertoara i razvijanje glazbenih i pjevačkih sposobnosti, već i mnogo više od toga. Član zбора stječe prijateljstva i radi u timu pa su na temelju toga prisutni društveni i socijalni elementi koji su vrlo bitni za učenikov razvitak i sazrijevanje, koji u budućnosti rezultiraju stjecanjem kvalitetnih radnih navika, discipliniranošću, odgovornošću prema obavezama i stvaranju vlastitog glazbenog ukusa. Kada govorimo o pjevanju u zboru, vrlo je važno u samom početku postaviti ciljeve koji će se odnositi na postizanje lijepog i izražajnog pjevanja uz jasan izgovor i razumijevanje teksta te ostvarivanje primjerene glazbene interpretacije.

Zbor se u općeobrazovnoj školi provodi kao dio izvannastavnih glazbenih aktivnosti i dodatno pridonosi ostvarenju kulturne funkcije škole kao javne odgojno-obrazovne ustanove. Dakle, uloga zbornske aktivnosti u općeobrazovnoj školi nije samo glazbena, već na učenike ostavlja i odgojni učinak u smislu poboljšavanja odnosa među učenicima te školske i društvene zajednice općenito.

Tijekom osnovnoškolskog glazbenog obrazovanja, nastava zborа je obvezna i kao oblik skupnoga muziciranja, započinje u trećem razredu glazbene škole. Namijenjena je učenicima klaviristima, a kasnije u srednjoj školi i učenicima teorijskoga smjera i solo pjevačima, kao i svim ostalim učenicima koji ne pohađaju nastavu orkestra i/ili komorno muziciranje. Sastav profila učenika u zboru nije isti za svaku glazbenu školu: primjerice, zbor mogu pohađati harmonikaši i gitaristi, ukoliko u školi nisu oformljeni harmonikaški odnosno gitaristički ansambli (isto vrijedi i za još nekolicinu glazbala). Pri usporedbi nastave zborа u općeobrazovnoj odnosno u glazbenoj školi, možemo zaključiti da učenici glazbene škole imaju prednost samim time što poznaju notni tekst i mogu prilikom učenja nove skladbe, kao i njezine interpretacije, primijeniti prethodno stečena glazbeno-stručna znanja koja učenici “neglazbenici” ne posjeduju. Svaki uspješni voditelj zborа mora imati na umu da je odabir zborskoga repertoara vrlo bitan i svojom težinom namijenjen dobnoj strukturi i tipu ansambla, bilo da je riječ o općeobrazovnoj ili glazbenoj školi. Zborski bi se repertoar trebao sastojati od djela klasične, popularne i tradicijske glazbe, uz to da se pazi na kvalitetu programa, a ne kvantitetu. Različitost i kvaliteta zbornskih djela vrlo je važna kako bismo kod

učenika postigli emocionalni doživljaj i povećali motivaciju i interes za bavljenje glazbom (Radočaj Jerković, 2017).

Voditelj zbora mora vrlo dobro poznavati glazbenu literaturu, pogotovo onu vokalnu i vokalno-instrumentalnu i posjedovati mnoga glazbeno-stručna znanja, vještine i sposobnosti uključujući dirigiranje, sviranje na klaviru, poznavanje partitura i dobro korištenje vokalnog aparata uz teorijsko i praktično znanje osnova vokalne tehnike. Glazbeno-stručna znanja samo su osnovni preduvjet za vođenje zbora. Na dirigentu-zborovođi je velika odgovornost, bilo da radi s osnovnoškolskim ili gimnazijskim zborom, zborom glazbene škole ili nekim drugim amaterskim zborom kulturno umjetničkog društva. Rad s većom skupinom ljudi nije nimalo jednostavan: dirigent na početku svake probe mora stvoriti ugodnu i opuštenu radnu atmosferu te stvarati pozitivne odnose između pjevača koji uključuju međusobnu podršku, poštovanje i razumijevanje. Bilo da je riječ o zboru mlađih ili starijih pjevača, dirigent mora biti motivator i osnaživati svoje članove zbora, biti pozitivan uzor, poštivati različitost među pjevačima, uvažavati mišljenja pjevača, raditi kao dio tima i pokazivati profesionalizam i kvalitetu u radu. Svaki voditelj zbora trebao bi posjedovati znanja iz pjevanja i poznavanja vokalne tehnike, sviranja klavira, poznavanja glazbene i zbarske literature te pravila interpretacije za pojedine glazbene stilove i dirigiranja (Radočaj Jerković, 2017).

Zborovođa svoje klavirske vještine i sposobnosti najviše i najčešće koristi prilikom upjevavanja zbora, izvodeći razne vježbe za upjevavanje, razvijanje pjevačkoga opsega pojedinog glasa i rješavanje određenog tehničkog problema. Ovdje je vrlo bitno da je zborovođa spretna s transponiranjem određene melodije kroz sve tonalitete, kako bi uspješno mogao izvesti vježbe za sve pjevačke glasove. Improvizacijske vještine može iskoristiti prilikom rješavanja određenog tehničkog problema za pojedinu skladbu, gdje svojim stručnim znanjem kreira novu vježbu kojom će riješiti taj problem. Svoje klavirske vještine također koristi prilikom obrade novoga zbarskog repertoara, gdje uz pjevanje ujedno i svira melodiju pojedinog glasa kako bi pjevači lakše usvojili svoju pjevačku dionicu. Praksa pokazuje da zborovođa u školskom zboru najčešće obavlja i zadaću korepetitora jer većinom prati zbor svirajući klavir na generalnim probama i javnim školskim nastupima. Ulogu korepetitora prilikom javnih nastupa u zboru glazbene škole i amaterskom zboru kulturno-umjetničkih društava najčešće obavlja stručno osposobljena osoba za korepetiranje, profesor klavira.

5. Zaključak

Svaki učitelj glazbe za obavljanje glazbeno-pedagoškoga poziva mora posjedovati određene pedagoške, didaktičke i metodičke kompetencije te ostala glazbeno-stručna znanja. Klavir, kao glavno pomagalo u nastavi glazbe, gotovo je uvijek prisutan i prijeko potreban u kvalitetnoj realizaciji nastave. U ovom sam radu naglasak stavio na klavirske kompetencije učitelja – budućeg glazbenog pedagoga, smatrajući kako su one od velikog značaja u gotovo svim glazbenim aktivnostima. Kako se klavirske kompetencije ne razvijaju samo tijekom studija već i mnogo prije, sustavno sam podijelio glazbeno obrazovanje na osnovnoškolsku, srednjoškolsku i visokoškolsku razinu učenja, gdje sam proučavao i uspoređivao nastavne planove i programme za pojedine razine odnosno predmete. Nastava klavira tijekom osnovnoškolske i srednjoškolske razine učenja ima podjelu na *Glasovir kao temeljni predmet struke* i *Glasovir obvezatno*. Nastava tih predmeta, namijenjena različitim profilima učenika, razlikuje se u težini i opsegu nastavnoga programa, a ujedno i samom pristupu nastavi. Također, tu su predmeti *Čitanje i sviranje partitura* i *harmonija na klaviru* u okviru nastave *Harmonije*, čiji sadržaj rada također nije jednak za učenike svih glazbenih profila te se na njima samo stječu osnovna znanja i potrebne vještine za nastavak glazbenog obrazovanja. Studenti Glazbene pedagogije tijekom svog prethodnog glazbenog obrazovanja pohađaju različite glazbene programe pa prema tome dolazim do zaključka kako nemaju svi pristupnici jednako razvijene klavirske vještine prije upisa na studij. Uzimajući u obzir opseg i sadržaj rada te nastavnu satnicu navedenih predmeta, visoko razvijene kompetencije, to jest predispozicije za upis studija u pogledu klavirskih vještina, imaju učenici klaviristi te učenici prethodno završenoga teorijskog smjera. Kolegiji koji studenti pohađaju tijekom studija, uključujući *Klavir obligatno*, *Harmonija na klaviru* te *Sviranje partitura*, omogućuju budućim učiteljima stjecanje potrebnih klavirskih vještina i sposobnosti koje će im trebati u budućnosti u realizaciji nastave i ostalim glazbenim aktivnostima. Važno je da student tijekom studija uredno izvršava svoje obaveze i redovito vježba te radi na razvijanju svojih klavirskih vještina i sposobnosti u okviru navedenih kolegija. Klavirske i improvizacijske kompetencije različito su razvijene kod svakog učitelja glazbe, pa će prema tome svatko od njih na drugačiji način realizirati nastavu *Solfeggia*, *Glazbene kulture* i *Zbora*. Nadalje, smatram kako je bitno i nakon studija usavršavati se u okviru raznih glazbenih seminara, radionica i neformalnog glazbenog obrazovanja jer je to prvenstveno jedan kvalitetan način razmišljanja svakog glazbenika, a potreba za cjeloživotnim obrazovanjem uvijek treba biti

prisutna. Također držim kako je u nastavi gore navedenih predmeta vrlo bitno primjenjivati kreativnost i improvizaciju u realizaciji i planiranju nastave jer će takva nastava biti puno kvalitetnija i zanimljivija. Osobno smatram kako u realizaciji nastave glazbe treba više primjenjivati stvaralački rad i improvizaciju s učenicima te organizirati nastavu kreativnijim pristupom koji je zapravo u današnjem formalnom sustavu dosta zapostavljen. Nadam se da će ovaj rad ponajviše koristiti studentima glazbene pedagogije, budućim diplomantima i aktualnim učiteljima glazbe kao početna literatura o klavirskim kompetencijama te da će im moji prijedlozi za realizaciju nastave navedenih predmeta služiti kao nove ideje i daljnja motivacija za rad.

6. Literatura

Bačlija, Sušić, B. (2012). **Akcijsko istraživanje improvizacije u individualnoj nastavi klavira.** *Tonovi Zagreb – časopis glazbenih i plesnih pedagoga*, 2, 60; str. 25-57. Zagreb: HDGPP.

Bačlija, Sušić, B. (2016). **Spontana improvizacija kao sredstvo postizanja samoaktualizacije, optimalnih i vrhunskih iskustava u glazbenoj naobrazbi.** *Školski vjesnik: časopis za pedagošku teoriju i praksu*. Zagreb: Glazbeno učilište Elly Bašić.

Bačlija, Sušić, B., Sućeska, Ligutić, R. (2017). **Poticanje kreativnih sposobnosti učenika glazbenih škola.** Zagreb: Učiteljski fakultet.

Bognar, L. (2012). **Kreativnost u nastavi.** *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 153 (1), str. 9-20. Osijek: Učiteljski fakultet.

Herman, H. (2019). **Kompetencije profesora klavira.** (Diplomski rad). Sveučilište u Zagrebu, Muzička akademija.

Jurčić, M. (2014). **Kompetentnost nastavnika – pedagoške i didaktičke dimenzije.** *Pedagogijska istraživanja*, 11 (1), str. 77-91. Zagreb: Filozofski fakultet, Odjel za pedagogiju.

Maslow, A. H. (1976.). **The Farther Reaches of Human Nature.** New York: Penguin Books.

Matoš, N. (2013). **Interdisciplinary approach to the theoretical musical subjects through cooperative teaching.** *Zbornik radova s Trećeg međunarodnog simpozija glazbenih pedagoga* (ur. Vidulin Orbančić, S.) str. 439-456. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile, Odjel za glazbu.

Matoš, N. (2018). **Kurikulumski pristup oblikovanju profesionalnoga osnovnoga glazbenog obrazovanja.** (Doktorski rad). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet.

MZO (2019). **Kurikulum nastavnih predmeta Glazbena kultura i Glazbena umjetnost za osnovne škole i gimnazije.**

MZOŠ i HDGPP (2006). **Nastavni planovi i programi predškolskog i osnovnog obrazovanja za glazbene i plesne škole.** Zagreb: Hrvatsko društvo glazbenih i plesnih pedagoga.

MZOŠ i HDGPP (2008). **Nastavni planovi i programi za srednje glazbene i plesne škole.** Zagreb: Hrvatsko društvo glazbenih i plesnih pedagoga

Radočaj, Jerković, A. (2017). **Zborsko pjevanje u odgoju i obrazovanju.** Osijek: Umjetnička akademija.

Rojko, P. (2004). **Metodika glazbene nastave, praksa 1. dio.** Zagreb: Jakša Zlatar

Rojko, P. (2005). **Metodika glazbene nastave, praksa 2. dio.** Zagreb: Jakša Zlatar

Rojko, P. (2006). **Glazbena nastava u općeobrazovnim školama u Europi.** *Tonovi*, 47, 21 (1). Zagreb: HDGPP.

Rojko, P. (2009). **Što danas znači Uvođenje u glazbenu kulturu?** *Tonovi*, 54, str. 5-10. Zagreb: HDGPP.

Rojko, P. (2009). **Obrazovanje učitelja glazbe u svjetlu današnjih i budućih promjena u glazbenom obrazovanju.** *Glazbena pedagogija u svjetlu sadašnjih i budućih promjena – zbornik radova Prvog međunarodnog simpozija glazbenih pedagoga* (ur. Vidulin Orbanić, S.), str. 25-36. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile, Odjel za glazbu.

Rojko, P. (2010). **„Problem podmetanja palca pri sviranju instrumenta s tipkama“ na učiteljskim fakultetima, ili: O biti ili ne-biti učenja glazbe vrtićkih odgojitelj(ic)a i učitelj(ic)a razredne nastave.** *Tonovi*, 56, str. 60-96. Zagreb: HDGPP

Rojko, P. (2012a). **Psihologija i nastava instrumenta**. *Glazbenopedagoške teme*, str. 266-282. Zagreb: Jakša Zlatar

Rojko, P. (2012b). **Metodika nastave glazbe, Teorijsko tematski aspekti**. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Pedagoški fakultet.

Sönmezöz, F. (2010). **Competence of Playing and Teaching the Piano of Music Teaching Undergraduate Students: The Piano and Piano Teaching Lesson**. *International Journal of Educational Researchers*, 1 (3), str. 57-70. Amsterdam: Elsevier.

Svalina, V. (2015). **Kurikulum nastave glazbene kulture i kompetencije učitelja za poučavanje glazbe**. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti.

Šulentić, Begić, J. (2012). **Kompetencije učitelja primarnog obrazovanja za poučavanje glazbe**. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 59 (29), str. 252-269. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Učiteljski fakultet.

Warr, P. Conner, M. (1992). **Job Competence and Cognition**. *Research in Organizational Behavior*, 14 (1), str. 91-127. Amsterdam: Elsevier.

Weinert, F. E. (2001). **Competencies and Key Competencies: Educational Perspective**. In N. J. Smelser & P. B. Baltes (Eds). *International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences*, str. 2433-2436. Amsterdam: Elsevier.

Young, M. M. (2013). **University-level group piano instruction and professional musicians**. *Music Education Research*. 15 (1), 59-73. Lima: Ohio State University, Department of Music.

Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (2008). Zagreb: Narodne novine (NN 87/08; posljednje izmjene i dopune NN 152/14)

Zakon o umjetničkom obrazovanju (2011). Zagreb: Narodne novine (NN 130/11)

Zdravković, O. (2018). **Primjena klavira u nastavi glazbene kulture**. (Diplomski rad).
Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Akademija za umjetnost i kulturu.

Zlata, J. (2015). **Odabrana poglavlja iz metodike nastave klavira**. Zagreb: Jakša Zlata,
Muzička akademija.

Zlata, J. (2018). **Metodika nastave klavira, I. dio, Elementi tehnike sviranja klavira**.
Zagreb: Jakša Zlata, Muzička akademija.

Mrežni izvori:

Agencija za znanost i visoko obrazovanje. Pojmovnik. Kompetencije. Preuzeto s:
<https://www.azvo.hr/hr/pojmovnik/78-kompetencije>, datum preuzimanja: 04.06.2020.

Encyclopedia Britannica. Kreativnost.

Preuzeto s: <https://www.britannica.com/topic/creativity>, datum preuzimanja: 21.06.2020.

Elaborat o studijskom programu. Integrirani sveučilišni studij Glazbene pedagogije. Muzička
akademija Sveučilišta u Zagrebu. Preuzeto s:
https://drive.google.com/drive/folders/1v_Qqxkn3RIpaCad5Hgww8Cum5ulOr32V, datum
preuzimanja: 29.07.2020.

Hrvatska enciklopedija. Pojmovnik. Improvizacija.

Preuzeto s: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=27228>, datum preuzimanja:
19.06.2020.

Hrvatska enciklopedija. Pojmovnik. Kreativnost.

Preuzeto s: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=33832>, datum preuzimanja:
22.08.2020.

Integrirani Sveučilišni studij Glazbena pedagogija.

Preuzeto s: <http://www.muza.unizg.hr/studiji/integrirani-sveucilisni-studij-glazbena-pedagogija/#kompetencije>, datum preuzimanja: 13.08.2020.

Kreativa, centar za poduku djece i odraslih. Kreativnost.

Preuzeto s: <http://www.kreativa-centar.hr/kreativnost/>, datum preuzimanja: 22.08.2020.

Muzički atelje. Predmet Solfeggio. Preuzeto s: <https://www.muzickiatelje.hr/solfeggio.php>, datum preuzimanja: 25.06.2020.

Opis kolegija Solfeggio. Muzička akademija Sveučilišta u Zagrebu. Preuzeto s: https://moodle.srce.hr/20192020/pluginfile.php/3868528/mod_resource/content/1/SOLFEGGIO%20B4%20opis%20kolegija.pdf, datum preuzimanja: 12.08.2020.

Wikipedia. Musical improvisation.

Preuzeto s: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=33832>, dan preuzimanja 22.08.2020.